

indulatba hozta a tisztelt képviselő urat szerény javaslatom. *(Fölkiáltások bal felől: Nincs indulat!)* Én kötelességemet teljesítettem csak, midőn az osztályokat arra figyelmeztettem, hogy a meny nyiben a hozzájuk utasított tárgyakat még be nem fejezték, üljenek össze és folytassák tárgyalásaikat, a határozás természetesen a t. házat

illeti, a t. ház határozza el, hogy mikor üljenek össze; én határozatának csak tolmácsa vagyok. *(Helyeslés.)* Tehát nem lesz ma délután az osztályoknak ülésök; hanem majd akkor, ha országos ülés nem lesz. *(Helyeslés.)*

Az ülés végződik d. u. 2 órakor.

67. országos ülés

1869. november 9-dikén

Somssich Pál elnöklete alatt.

Tárgyai: Kérvények bemutatása. A kormány határozati javaslata a bankügyben folytatólág tárgyalatván, elfogadtatik.

A kormány részéről jelen vannak: Bedekovics Kálmán, Gorove István, Lónyay Menyhért.

Az ülés kezdődik d. e. 10¹/₄ órakor.

Elnök: A jegyzőkönyv fog felolvastatni: méltóztassanak figyelni.

Majláth István jegyző *(olvassa a november 8-án tartott ülés jegyzőkönyvét.)*

Elnök: Nincs észrevétel a jegyzőkönyv ellen? *(Nincs!)* Ennélfogva hitelesítve van.

Bihar megye közönsége kérvényét mutatom be, melyben a köztörvényhatóságok mielőbbi rendezését, és ez alkalommal a bírói hatalom gyakorlásáról szóló törvényezikk módosítását kéri. A kérvényi bizottsághoz utasítottatik.

Mukics Ernő: T. ház! Idősb Weber Henrik bácsmegyei szeghegyi lakos kérvényét nyujtom be, melyben az 1848—49-ki hadjárat alkalmával a magyar lovas hadsereg részére kiszolgáltatott 753 pesti mérő zab árát, illetőleg 3237 frt 90 kr kifizetését elrendeltetni kéri. Kérem a kérvényi bizottsághoz utasítottatik.

Elnök: A kérvényi bizottsághoz utasítottatik.

Krascsenics Ferencz: Pozsony megyei püspöki lakos Gondár György kérvényét van szerencsém benyujtani, melyben 1869. aprilis hó 15-én, Nagy László szintén Pozsony megyei főbíró által történt megbotoztatását, illetőleg hivatalával való visszaélését panaszolván, annak megbüntetését kéri.

Elnök: A kérvényi bizottsághoz fog utasítottatik.

Drágffy Sándor: Van szerencsém Vác városa közönsége kérvényét benyujtani, melyben kéri, hogy a törvényszékek rendezése alkalmával Vác város törvényszéki helylyé kijelöltessék.

Elnök: A kérvényi bizottsághoz fog kiadatni.

Hevessy Bertalan: Gömör megyéből Szathmáry Antal, harmaczi ref. lelkész folyamodását nyujtom be, melyben kéri, hogy 500 frt magyar bankjegyeiért, melyek a forradalom után érvénytelenné váltak és tőle beszédettek, kárpótoltassék.

Elnök: A kérvényi bizottsághoz utasítottatik.

Kiss Lajos: Van szerencsém szab. kir. Debreczen városa közönségének kérvényét benyujtani, melyben a Mátyás király emléke ügyének előmozdítását országos választmányra kéri bizatni.

Elnök: A kérvényi bizottsághoz utasítottatik.

Most átmegy a t. ház a pénzügyminiszter határozati javaslata fölötti tanácskozásra.

Zichy Nándor gr.: T. ház! Ha a jelen pillanatot felhasználom arra, hogy a szóban forgó tárgyhoz némi megjegyzéseket tegyek, ezt azért teszem leginkább, mert a szóban forgó határozati javaslat pénzügyi és hitelviszonyainkat lényegileg érdekli, ezek iránt pedig némelyekben eltérők nézeteim, annyira, hogy ha ezen határozati javaslatot egyszerűen megszavaznám, nézeteimet elejtetni láthatnám; de teszem másrészt azért is, mivel ezen tárgyalás és azon mód-

melyben a t. pénzügyminiszter ur ezen tárgyalást megindította, alkalmat szolgáltatott arra, hogy bizonyos kérdésekre nézve teljes elfogulatlansággal lehessen nyilatkozni, épen azért, mivel jelenleg nem arról van szó, hogy a miniszteriumnak bizalmi vagy bizalmatlansági szavazatot adjunk, hanem épen csak tér nyílik arra, hogy ezen fontos kérdésről egész tárgylagossággal szóljunk. E részben a t. pénzügyminiszter ur azon nyilatkozatához csatlakozom, miszerint a pénzügyi kérdésekből és kivált oly fontos és messze kiható kérdésekből, milyen a szóban forgó: politikai tőkét csinálni nem szabad, hanem azokat egyszerűen csak az ország és a közjó általános érdekében a dolog lényegének megfelelőleg kell és lehet csak helyesen tárgyalni. *(Helyeslés.)*

Az előttünk tekvő határozati javaslat fölemli a bankkérdést, a valutakérdést és általában hitelviszonyainkat. Pénzügyminiszter urnak igen érdekes előterjesztése két irányban foglalozik a bankkérdéssel: legelőször is annak megoldását, tehát magát a dolog lényegét tárgyalja; másodsor pedig azon ideiglenes helyzetre vet világot, melyben jelenleg létezőnk.

Ha már, t. ház, az első kérdést tekintem, lehetetlen ki nem fejeznem abbéli örvendetes meggyőződésemet, miszerint a pénzügyminiszter ur, mindjárt kezdetben, ezen kérdést oly módon kívánta fölkarolni, mely magának a kérdés természetének és egy magasabb színvonalra emelkedett magyar politikának általában, különösen pedig a magyar pénzügyi politikának egyedül felelne meg teljesen: *(Helyeslés.)* mert kétségbe vonni nem lehet, hogy mind messzebbható politikai tevékenységet, mind pedig iparos, kereskedelmi és hitelviszonyainkban az európai és világpiacokkal való szoros és kiható összeköttetést, valóságos, egészséges és életrevaló kifejlődést csak akkor fognánk elérhetni, ha általában a pénzügyi transzactiók az egyedül helyes alapra: az érczpenzalapra fektettetnének Magyarországon és a magyar-osztrák birodalomban is. Ez oly kérdés, melyet már általános politikai és financiaális tekintetektől is megoldatlan hagyni lehetetlen, melynek megoldása különben minden nap élénkebbé válik.

Ezen nézetét a pénzügyminiszter urnak egész általánosságban helyeselvén, meg kell másrészt jegyezni, hogy azon utakat és módokat nem ismervén, melyeken e czélt elérhetni véli, teljes nézet- és elvbeli solidaritást nem vállalhatok még a mondottak után. Sajnálatomat kell másrészt az iránt kifejeznem, miszerint ebbeli egyéni financiaipolitikai meggyőződése a miniszter urnak nem az, melyet a kormányban követ, és a mely az összes miniszteriumé.

A mi már a kérdés második részét illeti, ugyanis azon ideiglenes állapotot, melyet a bank és valuta kérdésében elfoglalunk; erre nézve a pénzügyminiszter urnak felfogásával teljesen egyet nem értek. Ha a szóban forgó enquete szüksége és czélszerűsége iránt vannak kételyeim, ezeket épen a t. pénzügyminiszter ur eltérő nézete oszlatathatná el leginkább, mert ezen nézetek mellett egy enquete valóban szükséges volna már a jelen körülmények között is; mert a mi viszonyunk a bankhoz, megengedem, nem lehet jogilag határozott; azonban ez mindenestre tényleges viszony, a melynek, mint ilyennek, bizonyos jogosultság és jogosultsági korlátok is felelnek meg. A pénzügyminiszter ur előadásában és azon jegyzékben, melyre hivatkozik, igen világosan mondja ki, hogy „a magyar miniszterium azon nézetben van, hogy az osztrák bank alapszabályaiban teendő módosítások a birodalmi tanács és bécsi miniszterium hatásköréhez tartoznak“, és máshol ismétli, hogy „az osztrák jegybank viszonyai szabályozása a bécsi miniszterium és a birodalmi tanács hatáskörében vannak egyedül“; másrészt azonban ezen szabályzatoknak módosításában a pénzügyminiszter maga is jóváhagyólag, sőt némileg kezdeményezőleg is befolyt és ez utóbbi tényt magában lehetetlen nem helyeselni.

Én azonban tovább megyek és azt állítom, hogy a bécsi nemzeti jegybank alapszabályai módosítása, függetlenül a mi miniszteriumunk és törvényhozásunk befolyásától, meg nem eshetnék: mert épen a jegybank létezése, annak létezett statutumai szerint oly tényleges állapot, melyet mi mint olyant elfogadtunk. Lehetetlen volt azt tőlünk elodázni. Azt azonban elfogadnunk nem lehetett, hogy a bécsi nemzeti bank alapszabályai a mi hozzájárulásunk, tudtunk és beleegyezésünk nélkül módosíthatók. Nem is osztozhatom azon felfogásban, miszerint a kereskedelmi egyezmény azon pontja, mely szerint a magyar birodalomban és a birodalmi tanácsban képviselt országokban létező és létesítendő pénzügyi intézmények, az illető kormányok beleegyezésével a másik fél területén üzletüket gyakorolhatjuk, a bank iránti viszonyunkat érdeklőleg szabályozó lehetne. Nem tartom pedig már csak azért sem, mivel ezen törvénynek alkotásakor lehetetlen, hogy a törvényhozás a bécsi nemzeti jegybank viszonyaira gondolt legyen. Sokkal nagyobb, sokkal általánosabban, sokkal mélyebben beható egész vállalkozásunk, magán és állami hitelünkre és pénzügyünkre nézve a bécsi jegybank viszonya, hogysem e részben föltétlenül idegen törvényhozás elhatározásának alávetethetők magunkat.

Maga a pénzügyminiszter ur elismeri előadásában a kérdés e fontosságát, midőn maga

mondja, hogy a bécsi jegybank szabályzatainak módosítása által egyrészt azon igénye a banknak, miszerint 80 milliónyi követelése időközben kamatosittassék, és összeszorult üzletéből eredő kárai könnyítésére évenkénti hozzájárulás biztosítottassék; az alapszabályok módosítása által feleslegessé vált. Milliókra kiható tehát azon befolyás, melyet az alapszabály módosítása gyakorolt és gyakorolhat. És ezen milliók, kétségtelen, mi általunk is fizettetnek meg: akár egyenesen az állam pénztárából, akár pénzforgalmunk útján a nemzeti vagyon által történjék ez.

Oly kérdés ez, melynek az enquete útján való meghatározását szükségesnek tartom, mihelyt az ily értelemben magyaráztatik a miniszter által. A t. pénzügyminiszter ur előadta átalán azon okokat, melyek a jelenlegi pénzválságot idézik elő, karakterizálta a pénzválságot és átalában azon lendületet, melyet a jólét, ipar és nemzeti vagyon az ő miniszteri működésének korszaka alatt lelt. Ezen lendületet kétségbevonni annál kevésbé lehet, minél örvendetesebben tapasztalja mindegyikünk és minél készségesebben kell saját magamnak is elismernem, miszerint a miniszter urnak pénzügyi kezelésében való szívóssága, szakértelme, fáradhatlan működése a magyar pénzügyi állapotoknak azon virágzó helyzetét idézte elő pénzügyködési tekintetben, melynek jelenleg örvendünk, és a mely egyes részleteiben — akár erre, akár arra dőljön el — mindenesetre azon reményeket felülhaladja, melyeket pénzügyünk iránt táplálhatánk.

De nem osztozhatom másrészt azon felfogásban, miszerint ezen pénzügyi kezelés folytonosan deficit nélküli lett volna, miszerint e jelen korszakbeli jövedelmekből fedezhetnők azon költségeket, melyek ez években reánk nehezdednek; mert nem lehet felednünk, hogy épen a multnak magában súlyos és hibás és elégszer kárhozott pénzügyi kezelése, minden hibája mellett, hagyott reánk milliókat, melyek a jelen időszak deficitje fődözésére, hogy másra ne utaljuk, a közös költségek fedezésére igénybe vétettek és valószínűleg jövőre is még igénybe fognak vétetni. Sokkal inkább ismerem, sokkal inkább méltánylom a pénzügyminiszter urnak miniszterkedését megelőző érdemeit a magyar kereskedelem, hitel és ipar érdekeinek előmozdításában, hogysem kétségbe vonhatnám, hogy ő a Pesten jelenleg felvirágzó mindennemű iparnak, valamint a multban előmozdítója volt, ugy jelenlegi finanszezésében is gyámolítója leendő, mindazon korlátok közt, melyeket egy helyes és jól értelmezett finanziaális kezelés megenged, és ezek közé sorozom én azt, a mit Jókai t. képviselőtársam megjegyzett, hogy egy nemzetnek serdülő iparát válságos körülmények közt, a mennyire a pénzügyi kezelés felelőssége megengedi, segély nél-

kül hagyni nem volna czélszerű és ildomos eljárás. Azon nézetben azonban, hogy épen csak az utolsó három év emelt volna minket azon állapotba, hogy pénzügyi válság átalán érhet bennünket, nem osztozhatom; igen közel állanak hozzánk azon siralmas pénzügyi válságok emlékei, melyek a legközelebb lefolyt évtizedben értek.

Különbben a magyar-osztrák birodalom pénzügyi válságai egészen sajátos jellemmel bírnak. Mi épen, mint pénzügyminiszter ur helyesen megjegyezte, nem birván valóságos ércpénzzel, elkülönítve vagyunk valutánk által az európai pénzmozgalom válságai közepette, és ezen válságok egészen más jelleget öltenek magokra, míg hozzánk érnek. Mi tulajdonkép folytonosan pénzügyi válságban élünk, melynek az arany és ezüst értékének hullámzásai napontai jelenségei.

A jelenlegi válságot igen helyesen jellemezte egyik, a háznak ezen oldalán ülő képviselőtársam Wahrmann Mór ur, midőn a pénz-, börse- és kereskedelmi válságot megkülönböztetni kísérté. Azt hiszem azonban, mindazon megkülönböztetések inkább csak eszméleti értékkel bírnak. A feladat a válságra nézve: a bajnak mindenkori lényegét fölismerni, azt körülírni és azon lehetőleg segíteni. Én pedig azt hiszem, hogy pénzügyi válságról akkor, midőn négy milliónyi igénybe nem vett dotatió találtatik a helybeli bankfiáléban, midőn átalában az egész országban a kereskedelem a válságtól érintve nincs, szó nem lehet; hanem igen is lehet szó oly calamitásokról, melyek a serdülő és ujonnan alakuló ipart és vállalkozást érték. Ezekre befolyással volt azon finanziaális alaplézet, melyet a pénzügyminiszter ur maga sem helyeselt és melyből mégis kényszerűleg kiindult, mely a valóságos, egészséges állapotól az ércpénz alapjától és az európai hitellel és forgalommal való élénkebb összeköttetésből kizár, és mely épen azért, mivel mesterkélt, a kormány gondjait és elővigyázatát nagyobb mértékben veszi igénybe; és a felelősséget, mely ily körülmények közt a kormány vállaira nehezedik, nagyobbá teszi. És épen azért, mert ezen felelőség nagyobb, szükséges, hogy a magyar parlamenti kormánynak módjában álljon azon eszközöket fölhasználni, melyek ezen felelőséget elviselhetővé teszik. A t. pénzügyminiszter ur ugyanis előadásában helyesen említi, hogy a bank alapszabályaiban történt változás nagyrésztben volt tényezője annak, miszerint ezen válság előidéztetett. A bank kérdésének ezen része is egyik főoka annak, hogy a bank kérdésében parlamenti befolyásunkról teljesen lemondanunk, és azt egészen a birodalmi tanács hatáskörébe tartozónak ismernünk nem lehet. Azonban, t. ház, ha azt kérdem, mikép indokoltatott a jelenlegi enquete-nek szükségessége?

ha általán visszapillantok a tegnapi tárgyalás folytán e helyen mondottakra: lehetetlen meg nem jegyezni azon ürt, mely egészben feltűnt. Szólottak a valuta- és bankkérdésről egész általánosságban, szólottak a válságról, hanem az enquete jelenlegi indokltsága érdekében tüzetesen igen kevés szó ejtetett. Wahrmann képviselő ur megjegyezte, miszerint befolyást kell gyakorolhatnunk arra, mekkora pénzösszeg találtassék a banknak ez országbeli fiókjaiban. Ennek logikája talán az volna, hogy befolyást kell gyakorolni arra, hogy ezen érték nem csak hogy itt legyen, hanem iparunk és hitelünk érdekében az mozgósíttassék is. Ugy hiszem, hogy arra nézve Wahrmann képviselő ur nem lehet velem ellenkező nézetben: miszerint mindezekben elvégre is az ön- és kereskedelmi érdek a szabályozó, és hogy kényszerítő vagy parancsoló befolyást e részben gyakorolni ezekben vajmi nehéz lenne. Megengedem azonban, hogy ezen megjegyzéssel oly pontot érintett, mely az enquete tárgyát képezheti. Azt azonban, hogy a jelenlegi pillanat volna az enquete megindítására a legalkalmasabb, nem bizonyította be senki, és én azt nem is tartom annak. Ha mi a hitel, valuta és bank kérdését annak körébe vonjuk, sajátságosnak látszik, hogy a miniszteri kormány a lefolyt három év után csak most ismerte volna fel annak szükségét, holott a bank körül idő közben elég lényeges módosítás eszközöltetett, melyek talán az enquete-re méltóbbak lettek volna, és a melyeket talán jobban föl lehetett volna használni igényeink némi érvényesítésére, a jelen körülményeknél, a jelen üzletfenakadás és válság és abból eredő interpellációknál.

Nem ismerhetem el, hogy e két utóbbi körülmény már magában is ily messze kiható, egész pénzügyi organismusunkat és ennek következtében nemzeti politikai érdekeinket magában foglaló kérdés felkarolására nézve elhatározó és illetékes indokot szolgáltatna: ez magában a tárgyban keresendő. Azonban habár azt hiszem, hogy ha már bank-enquetét tartunk, azt előbb lett volna már helyén fölvetni; habár a jelen körülmények között a bank-enquete eredménye iránt nem fojthatok el minden aggodalmat; habár azt tartom, hogy az a bank dolgában könnyen tévelyekbe vezethet: ennek mégis nem kell szükségkép bekövetkeznie, és utóbb csak azt is remélhetem, hogy a valuta- és bankkérdést és általán finanziaális politikánkat illető nézeteim az enquete útján is érvényre emelhetők lesznek.

A mi a határozati javaslat szövegét illeti, a pénzügyminiszter ur javaslatát tartom legelfogadhatóbbnak: mivel a többi javaslat részint kizárja a valuta kérdését, melynek a bankkérdés sok részben alá van rendelve, részint már

magának az enquetenek eléje vágnak. Ha már csak a bankkérdést magát tekintenők, az enquete olyakkal foglalkoznék, mik leginkább a kormány hatáskörébe tartoznak, és közte és a bank közötti egyezkedés útján is elérhető; ha csak a mi parlamenti és kormányzati illetékes befolyásunkat nem akarjuk ez uton vindicálni, azon jogot, melyről le nem mondottunk, midőn a 80 millió tartozást a birodalmi tanácsban képviselt országokra átruháztuk; mert ezzel a bank irányában csak a fizetés iránti szavatosság változott.

Én tehát, t. ház! midőn előadásomat bekezesztem, ujabban akarom ismételni, miszerint a magyar pénzügyi egyezkedést és vele a bank- és valuta kérdését megkülönböztetem, magától a transactionális alaptól, a kiegyezkedéstől. En ezt nem annyira közjogi, mint érdekkérdésnek tekintem.

Nem osztozhatom a ház tulsó feléről többször felhozott azon nézetben, miszerint mi a pénzügynek tisztán csak fiscalis részét vettük át: mert a magyar adórendszernek megállapítása — azon megszorítások között, melyek a vámterületi épségnek szükségképeni következtései — a magyar törvényhozástól függ, valamint a magyar állami hitel jövőbeni igénybevétele is. Hanem másrészt elismerem, hogy az államhitelnek és valutakérdésnek igen lényeges része parlamenti hatásunk körén kívül áll, hogy az iránti befolyásunk nincs megfelelőleg biztosítva, hogy e részben sok még a rendezendő. Ez az, a minek orvoslását vélem az enquete útján megközelíthetőnek, és ez azon indok, a mely engem annak elfogadására bír.

Ghyeczy Kálmán: T. ház! Azon jeles beszédek után, melyeket a felforgó tárgyra nézve e házban ballottunk, én részemről nem érzem magamat hivatva arra, hogy akár a pénzügyi viszonyok sajátságos természetének általános fejtegetésébe, akár a jelenleg létező pénzválság minőségének és indokainak kutatásába bocsátkozzam. Elismerem, hogy igen helyesek, igen tanulságosak voltak azon beszédek, a melyeknek nagy élvezettel hallgatói voltunk, köszönettel tartozunk az illető képviselő uraknak, hogy nyilvánították nézeteiket, mert azok mindenesetre nagy fényt derítenek az általuk tárgyalt kérdésekre, és némi tájékozásul szolgálhatnak úgy nekünk, mint az országos közvéleménynek is.

Egyáltalán nem is fognám helyteleníteni, ha a vita továbbá is folytattatik. Nem hallgathatom el azonban azon megjegyzést, hogy az eddig tárgyalt kérdéseknek nagyrésze szorosán a napirendre nem tartozik. *(Helyeslés a bal oldalon.)* Mert mi most nem határozhatunk arról, hogy, vajon a magyar kereskedelemnek és iparnak se-

gély és minő segély nyujtassék az állam részéről; a jegybank kérdését ezuttal szintén nem dönt-
hetjük el: napirenden lesznek ezen kérdések ak-
kor, ha azon szakküldöttség, melynek kiküldésé-
ről szó van, jelentését beadja; vagy akkor, ha a
magyar kereskedelemnek és iparnak a jelen vál-
ságban nyujtandó segélyre nézve valami határozott
indítvány fog a ház tanácskozása tárgyául kitü-
zetni. Azt hiszem, hogy akár melyik álljon ezen
két eset közül elő, akkor lesz ideje és helye an-
nak, hogy egyéni nézetemet körülményesebben
nyilvánítsam azokra nézve, a melyekben az eddig
hallottak közül némely előttem szólókkal egyet-
értek, valamint azokra nézve is, a mikhez nem
járulhatok.

Nagy részben nem járulhatnék jelesen azok-
hoz, miket az előttem szóló t. képviselő ur előter-
jesztett; jelesen nem tartom azt, hogy a bécsi
bank működésének szabályai a két törvényhozás
közös intézkedésével lennének megállapítandók:
mert az egyenesen ellenkezik a kiegyezkedési
törvénnyel, az 1867-ki XVI. törvényczikkelylyel,
melyben a vám- és kereskedelmi szövetség fölté-
telei foglaltatnak, és melyben nem az rendeltetik,
hogy a hitelintézetek a két állam által közösen
állitassanak föl; hanem azon alkotmányosabb in-
tézkedés van megállapítva, hogy az egyik ál-
lam által fölállított hitelintézet működésének
megengedése vagy meg nem engedése a másik
állam kormányának hozzájárulásától, megengedé-
sétől függjön. De, mint mondtam, nem akarok ki-
terjeszkedni ezekre; én a t. pénzügyminiszter
urnak egy tegnapi állítására akarok megjegyzést
tenni, és a határozati javaslatra nézve akarok né-
hány szót mondani.

A pénzügyminiszter ur tegnap azt állította,
hogy a jegybank kérdésének megoldására leg-
kedvezőbb alkalmat azon országos küldöttségnek
tárgyalásai nyujtottak volna, mely a közösügyi
költségek aránya iránti egyezkedésre és az ál-
lamadóssági s járulék iránti előleges érteke-
zésre az 1867-ik év folytán Bécsbe küldetett.
Azt állította továbbá a pénzügyminiszter ur,
hogy neki erre vonatkozólag azon alkalommal
terve is volt, de azon tervezet talán merészsége
miatt nem fogadtatott el. Mi terve volt a pénz-
ügyminiszter urnak e részben? arról tudomásom
nincs; de azt tudom, hogy a küldöttség egyene-
sen és egyedül csak a közösügyi költség aránya
iránti egyezkedésre és az államadóssági járulék
iránti előleges értekezésre volt kiküldve, s így
már kiküldetésénél fogva sem bocsátkozhatott a
vám és kereskedelmi szerződés tárgyalásába.
Nem bocsátkozott tehát a pénzügyrendszer és ezzel
összeköttetésben levő jegybank ügyének tárgya-
lásába sem, mert mindezen fontos kérdés az
1867. évi XII-ik törv.-czikk által egyenesen a

vám- és kereskedelmi szövetség tárgyaiul volt
kitüzve, s e szövetség megkötése a két állam
miniszteriuma, és a két törvényhozás külön meg-
egyeződésének tartatott fen. Mindamellett azonban
azon küldöttségben, melyben szerencsém volt
nekem is részt venni, ugyanazon véleményben
voltam, melyet tegnap a t. miniszter ur ma-
gaénak vallott.

Tekintetbe vettem azt, hogy az 1867-ki
XII-ik törvényczikk az államadóssági járulékot
egyidejűleg rendelte megállapítatni, a vám- és
kereskedelmi szerződés megkötésével s azon fon-
tos kérdések elintézésével, a melyek ezen vám-
és kereskedelmi szerződés megkötéséhez voltak
kapcsolva, s ennél fogva azon véleményemet fej-
tettem ki, hogy azon országos küldöttség tartsa
magát szorosán küldetési köréhez, folytassa és
teljesítse a birodalmi tanács küldötteivel az
államadóssági járulék iránti előleges értekezést,
de ne menjen ennél tovább, ne mondjon véle-
ményt az államadóssági járulék mennyisége felett,
tartsa függőben az egész kérdést addig, míg a
két miniszterium s a két országgyűlés, a vám-
és kereskedési szerződés, s ezzel kapcsolatban
levő pénzügyrendszer, s így a jegybank ügye iránt
kölcsonös egyezkedésre lép.

Köszönettel tartozom a t. pénzügyminiszter
urnak azért, hogy ezen véleményemet tegnapi
előadásában helyeselve igazolta, s csak azt saj-
nálom, hogy ezen küldöttség körében, annak
idejében pénzügyminiszter ur nem csak nem tette
azon indítványt, a melynek keresztülvitelére, teg-
napai állítása szerint, éppen azon küldöttség tár-
gyalásai szolgáltattak volna kedvező alkalmat;
hanem azon véleményt is, a melyet az imént
előadni szerencsém volt, határozottan ellenezte s
ekkép az államadóssági járulék, s az ezzel kap-
csolatos pénzügyrendszer és jegybank együttes tár-
gyalását részéről is lehetetlenné tette. (*Helyeslés
a bal oldalon.*)

Hogy ez így van, erre nézve bátor vagyok
ezen küldöttségnek a ház levéltárában, egyéb-
iránt kiosztva is levő jegyzőkönyveire utalni.

A mi már magát a határozati javaslatot
illeti, én részemről csak constatalni akarom an-
nak valódi értelmét, azoknak irányában, a mik
egyrészt Irányi, másrészt Wahrmann képvil-
selő urak s most legközelebb az előttem szóló
által is előadattak.

Irányi képviselő ur azt mondtá, hogy ha el-
fogadjuk a pénzügyminiszter által beterjesztett
határozati javaslatot, helyeseljük és elfogadjuk
azon nézeteket és érveket is, a melyekkel általa
e határozati javaslat támogattatott; e szerint
meg lesz kötve a kiküldendő szakköztségi keze,
s az csak bizonyos irányban fog véleményezhetni,
de nem fog véleményezhetni az iránt, hogy Ma-

gyarországnak joga van önálló bankrendszert állítani fel, s tán módjában is van, ezen bankrendszert mindjárt létesíteni. Én ezen nézetben nem osztozom. Nézzük: mi az, mit a pénzügyminiszter ur a kiküldendő szakbizottság figyelmébe ajánl? figyelmébe ajánlja, hogy tekintettel legyen a jelen pénzügyre, a tényleges viszonyokra, a mostani válságra s annak okaira.

Én azt hiszem, t. ház, ha a szakbizottság azon határozati javaslat mellett küldetnék ki, melyet Irányi Dániel képviselőtársam indítványozott, ugyanazon körülményeket, t. i. a jelenlegi tényállást, a létező viszonyokat, a mostani pénzügyválságot, mindenesetre figyelembe kellene vennie ép úgy, mint ha a miniszteri javaslat mellett küldetnek ki. S ezért azon vélekedésben vagyok, hogy akár foglaltatik ezen körülmények megemlítése e bizottságot kiküldő határozatban, akár nem; miután ezen körülményekre az illető szakbizottságnak mindig figyelnie kell, a kiküldendő szakbizottság keze semmikép sem leend megkötve, hanem a bizottság teljes szabadsággal fog véleményezésében eljárhatni.

Ha pedig Irányi Dániel képviselő ur azt tagadná, akkor kénytelen volnék megjegyezni, hogy az általa beterjesztett határozati javaslat e tekintetben még hiányosabb, mint az, melyet a pénzügyminiszter ur terjesztett elő. A pénzügyminiszter urnak határozati javaslatában legalább határozottan meg van mondva, hogy az illető szakbizottságnak véleményét kell adni arról, hogy minő törvényhozási intézkedések tétessenek a jegybank-ügyben; Irányi Dániel t. barátom határozati javaslatában azonban erről egy szó sem foglaltatik, s így az ő hermeneutikája szerint, ha az ő határozati javaslata mellett küldetnék ki az illető szakbizottság, azon körülmény állana be, hogy azon szakbizottság éppen kiküldetésének fő-céljáról, a jegybank ügyéről nem véleményezze: mert arról az ő határozati javaslatában egy szó sem foglaltatik.

A mi Wahrmann Mór t. képviselőtársunk előadását illeti, be kell ismernem, hogy igen sok szépet, jeleset, a tudomány színvonalán állót mondott tegnapi beszédében. Elismerem részemről is, hogy a jegybank kérdése igen kényes, fontos kérdés, hogy a legkomolyabb megfontolást igényli, minden viszonynak tekintetbe vételével s nem rögtönözve elintézendő. Ezen körülményben magában is annak indokát, hogy e tárgyban egy szakbizottságot küldjünk ki, részemről azoknak ellenében feltalálom, mikre az előttem szóló t. képviselő ur hivatkozott. Elismerem annak helyességét, és a mit Wahrmann képviselő ur mondott, hogy a pénz- és börzekerizisen államilag segíteni se nem lehet, se nem czélszerű, sok tekintetben nem szabad. Elismerem azt is, hogy,

ha valóságos kereskedelmi és iparválság létezik, az a legkomolyabb figyelmet igényli, s ezen válság következményeit enyhíteni, ha lehet, mielőbb megszüntetni, az állam főérdekében áll. S azért, ha e tekintetben a kormány részéről, mely a létező tényállásról tökéletesen egyedül maga lehet értesülve, indítvány tétetik, én részemről mindannak, a mi az államvagyonnak veszélyeztetése nélkül a magyar kereskedelem és ipar felvirágzására vagy megmentésére tétethetik, mindannak tanácskozásba vételéhez igen szívesen hozzájárulandok.

De nem osztozom t. barátom Wahrmann Mórnak azon értelmezésében, melyet a kérdésben levő határozati javaslatnak tulajdonított. Az ő nézete szerint ugyanis ezen határozati javaslat azt jelentené, hogy a jegybank kérdése elodázható, hogy a kiküldendő szakbizottság főteendője, egyrésztől korlátozni ugyan a bécsi jegybank igazgatóságának azon arbitriumát, melyet a magyar kereskedelem és ipar irányában gyakorol, de másrésztől megszilárdítani, állandósítani azon viszonyt, melyben a magyar kereskedelem és ipar a bécsi jegybank irányában áll; a függőség azon viszonyát, melynek káros következményeit éppen most tapasztaljuk, s mely ellen, azt hiszem, a ház minden pártáryalata egyhangulag felszólal.

Rövideden összefoglalva tehát a határozati javaslat iránti nézetemet, én azt hiszem: ha a t. ház a pénzügyminiszter által beterjesztett határozati javaslatot elfogadja, csakis magát a határozati javaslatot fogadja el; de nem egyszermind azon indokokat és érveket is, melyek annak támogatására akár egy, akár más oldalról előadattak. *(Helyeslés.)* Én azt hiszem, ha azon határozati javaslat, melyet pénzügyminiszter ur terjesztett be, elfogadtatik, ez által véleménye nyilvánításának szabadságában a kiküldendő bizottság ép úgy nem leszen megszorítva, mint ha azon javaslat mellett küldetnék ki, melyet Irányi képviselő nyújtott be, és ily értelemben én a pénzügyminiszter által előterjesztett határozati javaslatra fogok szavazni, azon reményben, hogy e javaslatnak ezen értelmezését a t. ház egész összeségében magáévá tenni méltóztatik. *(Általános helyeslés.)*

Wodiáner Béla: T. ház! A magyar független jegybank életbeléptetése tárgyában e házban már igen sok mondatott, és így az én teendőm az, hogy ugyanazt ismételjem, a mi már itt elmondatott.

Előrebocsátom, hogy a pénzügyminiszter ur által javaslatba hozott parlamentális enquéte kiküldetését pártolom, mert czélszerűnek tartom.

Kapcsolatban a pénzügyválsággal sok olyan

mondattott el e házban, a mi az én nézeteimmel ellentétben van.

Pest Lipótvárosa képviselője a pénzválságot három osztályra osztotta. Én egyedül csak egy pénzválságot ismerek: a pénzválság mindenütt, hol fellép, mindenkit egyformán sujt. Tagadom, hogy pénz-, börze- és kereskedelmi krízis létezik: mert ha pénzkrisis van, akkor a dolog úgy áll, hogy az mindenkit egyiránt sujt; ha pedig osztályozni akarjuk a krízist, akkor nem három, hanem öt osztályra kell azt felosztani: pénz-, börze-, kereskedelmi, birtok- és iparválságra.

Madarász József: Hát a munkás-válság? (*Derűtség.*)

Wodiáner Béla: Ez az iparválságban foglaltatik.

Nem nagyon régen, talán alig egy pár éve volt egy földbirtokválság, midőn alig voltunk képesek a legjutányosabb áron földjeinket értékesíteni. Lesz bizonyára köztünk egyik vagy másik, ki szintén ismeri azt. Az akkori válság az országot egész területén sujtotta.

Az ugynevezett börzeválság csak egy pár embert szokott sujtani, kik nagyobb fába vágják a fejszét, és talán a jelenlegi börzeválság ki is törölt néhányat az élők sorából, de nagy részét az embereknek nem sujtja. Ha voltak olyanok, kik, mint Wahrmann tisztelt barátom fölemlítette, nem tartozván a börzekörökhöz, a krízis folytán elsodortattak, ez sem nevezhető válságnak, mert azon emberek tapasztalatlanok voltak, s bele fogtak olyas valamibe, a mihez nem értettek. Ezek még nem képeznek börzeválságot.

Az iparra nézve szintén kétféle nézet merült fel.

Az egyik Jókai Mór t. képviselő társamé, ki elmondta, hogy iparunk mily aggasztó állapotban van. Csak menjünk — mondá — körül és nézzük, mily rosszul áll az, 20 percentes pénzzel dolgozik, mert olcsóbbat nem kap. Én szintén ismerem a vállalatokat, a mennyiben részint magam is résztveszek bennök; de nem ismerek egyet sem, mely 20 percentes pénzzel dolgoznék, és igen kíváncsi volnék tudni, melyik vállalatot értette Jókai ur — ha csak az omnibusz-társaságot nem? (*Derűtség.*) De ez nem iparvállalat, hanem pénzkereső vállalat, a milyen sok van, mely nem jól indította meg vállalatát; egyébiránt, ha jól tudom, Jókai képviselőtársunk elnöke egy iparbanknak: eszközöljön ki azok számára, melyeket értett, olcsóbb hitelt, bizonyára szívesen fognák venni. (*Élénk derűtség.*)

A malomiparra nézve a pénzügyminiszter ur szintén mondott valamit, mire felelnem kell. Jókai ur nagy sulyt fektetett a malomiparra s a pénzügyminiszter ur azt felelte arra neki: Szé-

chenyi gr. alapította az első gőzmalmot, de hát az előtt nem volt birtokunk? Igaz, hogy volt; de mi volt akkor e birtok? Nem kellett oly drágán természetni, nem volt adó, a hűbériség még fenállott, jóformán kezünkbe hozták a kész termést, s ez elég volt a csekély életszükségletekre. Ma másképp áll a dolog; ma az életszükségletek megszaporoztak; a termelés sokba kerül, az adó nagy, azért ma nem elégedhetünk meg azon jövedelemmel, melylyel akkor igen jól megelégedhettünk, és így arról kell gondoskodnunk, hogy legyen mód, melylyel jövedelmünket szaporithassuk; a jövedelemszaporoztást pedig úgy érhetjük el legjobban, ha a természetnyit gyártmánynyá alakítjuk át. Az idén pl. a legszerencsétlenebb helyzetben vagyunk: külföldön igen dús aratás volt, nálunk pedig szegény; tudjuk, hogy alig volt egy harmad része a tavalyinak, és mi bizonyára nem volnánk képesek akár csak egy mérőt kivinni, ha malmaink nem volnának.

De ez nem csak a malmokra, hanem egyéb gyárakra, különösen a pálinka- és szeszgyárakra nézve is áll. Pálinkánkat nem volnánk képesek kivinni, ha raffineriánk nem volna; de a mi szeszraffineriánk oly tökéletes, oly jól dolgozik, hogy gyártmányainak finomsága koncurálhat a poroszországiakkal is, a mi nem volna, ha minősége jó nem volna.

Az ipar ezen két ágán kívül a többire nézve nem osztozom Wahrmann képviselőtársam nézetében, különösen a gépgyárakat illetőleg. A gépgyárak nálunk szerencsétlen helyzetben vannak. Legnagyobb részt külföldről hozatják az anyagot s a munkásokat is. Mi által hozhatják be ezeket? csak az által, hogy többet fizetnek, mint azok ott künn. A gépgyárak pedig, nézetem szerint, nincsenek nálunk oly jó helyzetben, és épen az ipar ezen ága az, melyen első sorban segíteni kell.

Vissza kell térnem a bankkérdésre.

A bankkérdésre szintén sok mondanivalóm van, főleg azok folytán, a miket t. Wahrmann barátom mondott, hogy t. i. a mint 23½ millióra emelte az osztrák nemzeti bank a hitelbank pesti fiókjának dotatióját, ép úgy leszállithatja azt ismét 4½ millióra. Ez tökéletesen áll; de a ki ismeri az üzleti vállalatokat, az tudhatja, hogy azokat semmiféle politikai gyűlölet által nem lehet megakasztani. Ha a bécsi bank nem 23, de 53 millióra talál elhelyezést Pesten, 55 milliót fog itt elhelyezni; és ha nem talál 23-at, akkor kevesebbet fog elhelyezni. Ugy hiszem, a magyar jegybank szintén üzleti vállalat által fog életbe léphetni, s nem hiszem, hogy az csupa philantropiából adná oda pénzét és jó elhelyezést ne keresne; nem hiszem, hogy majd oly váltókat, melyek nem biztosok, scontrirozna, le-

gyenek azok akár magyarok, akár osztrákok. (Derültség.)

Mondatott még: a hitel vagyon. Ezt kereken tagadom: mert a hitel nem vagyon. A hitel kincs, melyet meg kell óvni, és melyhez csak szükség esetében kell nyulni. És épen az a legnagyobb baja Magyarországnak, hogy itt a hitelt vagyonnak tekintik. Nálunk az iparosok, kereskedők, földbirtokosok hitel által szerzett pénzüsségeket fektetnek be vállalataikba, birtokukba, úgy hogy azokból egyhamar nem is kaphatják vissza a pénzt; ha pedig ezen kölcsönvett összeg netalán visszakéretik, kénytelenek megbukni. Ismétlem: a hitel szép kincs, de korántsem vagyon.

Befejezem szavaimat, t. ház! azzal, hogy magam is legszivesebben óhajtanám, miszerint Magyarországra egy független bank életbeléptetessék. De a független banknak életbe léptetése nem magunktól függ, hanem függ a bankvaluta helyreállításától. Ha mi nem leszünk arra tekintettel, rettenetes zavart fogunk okozni, és a rögtönzés ez ügyben sokkal nagyobb baj lehet, mint a nélkülözés. Elfogadom a miniszter urnak határozati javaslatát, és remélem, ez tán leginkább fog célhoz vezetni. (Helyeslés.)

Zichy Nándor gr.: A házszabályok értelmében, a nélkül, hogy a mondottakra részletesen hivatkozni akarnék, megjegyzem, hogy én nem azt mondtam, hogy a magyar törvényhozás, a bank-acta változtatását a maga hatáskörébe vonhatja; azt sem mondtam, hogy ez közösgyűjtés képez, mint Ghyczy Kálmán igen t. képviselő ur félreértett; hanem azt mondtam, hogy az oly életbevágó kérdés, melyen a birodalmi tanács sem változtathat a mi beleegyezésünk nélkül. (Zaj bal felől.)

Jókai Mór: T. ház! A házszabályok értelmében akarok szólani, személyes kérdésben. (Halljuk!) Tegnap a pénzügyminiszter ur még csak financernek tett; most az előbb szólott t. képviselő ur kinevez bankárnak. Én azonban kénytelen vagyok e kinevezést el nem fogadni és kinyilatkoztatni, hogy én semmiféle banknak, pénzügyintézetnek, avagy iparvállalatnak sem elnöke, sem igazgatója, sem tiszteletbeli, sem valóságos, egyáltalában semmiféle hivatalnok nem vagyok, és következőleg senkin sem segíthetek. (Derültség.)

Ivánka Imre: A mai napon Zichy Nándor gr. képviselő ur azt említette, hogy ő a jelen kérdést semminemű összeköttetésbe nem kívánja hozni, és nem látja semmi összefüggésben az ugynevezett kiegyezkedési kérdéssel. Én nem osztozhatom e nézetben, mert helyesen kifejtette igen t. barátom Ghyczy Kálmán, midőn kimutatta, hogy a bankügyi egység a kereskedelmi

szerződésnek és szövetségnek mintegy kiegészítő része, mely jelen alakjában csakugyan az ugynevezett kiegyezésnek szintén egyik részét képezi.

Tegnap igen sok érdekest hallottunk a szönyegen levő tárgyról, és így semminemű theoretikus discussióba ereszkedni nem kívánok; csak néhány, szerintem gyakorlati észrevétellel kívánom constatalni saját álláspontomat. (Halljuk!)

Igen tisztelt Deák Ferencz képviselő urtól és pártjától, engem főképp oly válaszfal rekeszt el, mely már a 15-ös és 67-es bizottság tárgyalása alkalmával emelkedett, és melyet röviden két pontba foglalva ecsetelhetek. Egyik a magyar véderőnek külön állása, a másik pedig a magyar pénzügyeknek tökéletes függetlensége. Az elsőről nem szólok, mert nem ide való, és mert más alkalommal nyilvánítottam ebbeli nézeteimet; de a másodikra igen is kénytelen vagyok némi emlékeztető megemlítést tenni.

Szerintem a magyar törvényhozónak kötelessége: mindig oda törekedni, hogy Magyarország pénzügyeibe senki más ne avatkozhasse, mint épen a magyar törvényhozás, és midőn ezen álláspontot kívánom elérni, nem látom azt még elérve az által, hogy az államadóságok kamataira nézve bizonyos quota határozottatott; hanem — ha méltóztatnak emlékezni — azt követeltem, hogy az államadóság maga osztassék el, és Magyarország vegye át saját maga részét. Már most, hogy ezen operatio sokkal nehezebb, mintsem a bankügy elkülönítése, azt igen t. pénzügyminiszter ur tegnapi beszédében maga is elismerte, mert elmondotta, hogy az egyezkedés idején saját magának nézete is az volt, hogy el kell különíteni a bankot, és hogy ennek megoldása akkori időben, bizonyos körülményeknél fogva maradt volt el. E pontban tehát véleményeink találkozhatnak, és azt hiszem, az első alkalom, mely mutatkozik, meg lesz ragadandó, hogy legalább e tekintetben függetlenítettessenek saját pénzügyeink. A kellő czélszerű percz el van mulasztva; pénzügyminiszter ur említette, hogy ő azon időt, midőn majd a valuta kérdése fog szabályoztatni, vagy pedig a bank szabadalmának tartama lejár, véli a legczélszerűbbnek a bankügy rendezésére. Én ezt így határozottan kimondani nem óhajtanám. Igen korrektnek tartom ugyan azon állást, melyet a magyar kormány a bank kérdésében a jelen viszonyok közt elfoglalt, a miről tanuskodnak azon okmányok, melyeket a pénzügyminiszter ur szives volt a ház előtt felolvasni; de kimondani, hogy a bank elkülönítése ezen két időpont bekövetkezésétől tétessék függővé, már magában involválná azt, hogy mi itt az összefüggést el is ismerjük. Én pedig semmi oly határozatot nem kívánnék a t. képviselőház által hozatni,

mely bár csak távolról is e föltevésre alkalmat nyújthatna (*Helyeslés bal felől*), és épen azért Wahrmann t. képviselő ur azon fényes beszédének első részét határozottan vissza kell utasítanom, melyben ő mintegy szerződést kívánna kötni a nemzeti bankkal az iránt, hogy mily összeget adjon az itteni hitelbank-filialénak az ország forgalmi szükségletének fedezésére: mert ez nem volna más, mint utólagos sanctiója a bank privilegiumának. (*Helyeslés.*)

Wahrmann t. képviselő ur ugyan igen óvatosan nyilatkozott beszédében és nyitva hagyta magának az ajtót, hogy azon, szükség esetén, ki is léphessen. Zichy Nándor képviselő ur azonban azon ajtót háta mögött bezárta, mert körülbelül oda nyilatkozott, hogy kössünk ilyféle szerződést, vagyis inkább, hogy Magyarország törvényhozásának — az épen most tett magyarázat szerint is — befolyást kell gyakorolni a bank alapszabályainak módosítására, a mi ismét nem volna más, mint ezen alapszabályok elismerése.

T. ház! A tegnapi napon Wahrmann képviselő ur egy igen szép eszmét mondott ki, melyet ugyan Wodiáner képviselőtársunk ma némileg megtámadott, hogy t. i. az intelligentia, mely az ipar haladása folytán fejlődik, nemzeti vagyont képez, a mennyiben növeli a nemzeti erőt. Wodiáner ur azt, tán szójátéku, kincsnek nevezte. (*Fölkiáltások a jobb oldalon: Nem arról szólt! A hitelt nevezte kincsnek!*) Ha így volt mondva, visszaveszem utolsó mondatomat.

Wahrmann képviselőtársunk mondotta tehát, hogy a növekedő értelmes ipar növeli a nemzeti vagyont, és én ezt igen is vallom: mert meggyőződésem szerint csakis az értelmes munka képes a földből kiteremteni azt a kincset, a mi abban rejlik, és minél több értelmes munkás lesz hazánkban, annál gazdagabb lesz az ország azon erő által, melyet elvenni senkinek sem lehet, mert a tudomány, munkaerő és képesség megmarad még akkor is, ha a földi vagyont elkobozzák.

Ha tehát előbb nem egészen helyesen idéztem Wodiáner képviselő ur előadását, most azt tovább fejtem. A t. képviselő ur azt mondá, hogy arra, hogy gépgyárak keletkezzenek az országban, súlyt nem igen fektet, mert e célra külföldi munkásokat kell bevonni, a kiket drágán kell fizetni. (*Fölkiáltások jobb felől: Nem azt mondta!*) A zajban legalább így értettem; és ő ebben nem látja azon előnyt, mely más iparágak fejlesztéséből származik. (*Fölkiáltások jobb felől: Az ellenkezőt mondta!*) Én abban, ha bizonyos iparágak első keletkezésök alkalmával áldozatot vesznek igénybe, nem látok bajt, sőt épen ezen új iparágak keletkezésénél látom szük-

ségesnek a kormány közbejárását és segélyezését.

Wodiáner Béla: Épen ezt mondtam én is.

Ivánka Imre: A zajban nem lehetett jól hallani. Épen ezen uton fog kifejlődni azon intelligentia, melynek fejlesztésére oly nagy súlyt fektetek.

Wodiáner Béla: Én is.

Ivánka Imre: Ha találkozunk néze-teink, annak örvendek, mert igen praktikus embernek van szerencsém ismerni Wodiáner Béla urat.

A vállalkozási szellem fejlesztésének tekintetéből mégis — nekem úgy látszik — mintha két irányban történt volna kormányunk részéről némi mulasztás. Egyik az, hogy ugyanis igen kevesen vannak az országban, kik nagyobb vállalatokra hajlamot éreznek magukban, sőt még, úgy szólván, idegenkedünk a vállalkozástól.

Justh József: Nincs pénz!

Ivánka Imre: Leszek bátor arra is felelni.

Azt tapasztaljuk, hogy ily vállalatoknál a külföldről jövő vállalkozók mintegy eléje tétetnek a honi vállalkozóknak. Pedig szerintem, még ha némi kis áldozattal járna is, czélszerűbb volna a honi vállalkozókat pártolni, mert azok benlakók lévén, nyeresényeik is itt maradnak az országban, tehát ez által az ország vagyona is fog növekedni, míg a külföldről jövő vállalkozó nyeresényét zsebre rakva, eltávozik.

Azt méltóztatott Justh József képviselő ur mondani, hogy nincs pénz. Méltóztatassanak elhinni, hogy nagyon sok külföldről jövő vállalkozó van, kinek szintén nincs pénze. (*Derűtség.*) Sokszor, mert egy külföldi borotvált arczczal, peczkes nyakravalóval, csinos ránczokba szedett csokorral, angolos modorral lép fel, azt hiszik róla, hogy tudja isten mennyi pénze van, megnyeri a vállalatot, s végtére kisül, nem volt más, mint faiseur, ki a már kész szerződéseket másoknak adta el.

A másik irány, melyre nézve bátor vagyok figyelmeztetni a t. házat, az, hogy sajnosan kell tapasztalnunk, a mint már Török Sándor képviselőtársam a multkor, interpelláció gyanánt, megemlítette volt, hogy azon intézet is, melyre a nemzetnek oly nagy szüksége van, a polytechnicum, újabb időben nemhogy előre haladna, hanem hátrább megy, úgy hogy sajnosan látjuk azt, hogy a magyar ifju kénytelen külföldi universitásba menni, és például, a bécsi egyetemen és polytechnicumon, ha nem annyi, de majdnem annyi magyar tanuló van, mint a pestin. Én, t. ház, nagy súlyt fektetek arra, hogy az egyetemen minden tárgy tannyelve magyar legyen és

magyar erők tanítsanak; de még nagyobb súlyt fektetnek arra, hogy a tudomány jól taníttassék bármi nyelven; szereztessenek meg a legkitűnőbb tanerők, hogy a magyar ifjak hozzá férhessenek nagy áldozat nélkül azon tudományhoz, mely Wahrmann ur szerint is annyi erőt ad.

Ez ugyan nem áll kapcsolatban a bankkérdéssel, hanem szoros kapcsolatban áll azon kérdéssel, melyet Wahrmann képviselő ur megpendített.

Mednyánszky Sándor képviselő ur beszédében azt mondta, hogy ő a mostani calamításoknak forrását nem keresi egyes egyének túlterjeszkedésében. En pedig bátor vagyok azt mondani, hogy a jelen percznek legfőbb baja, eltekintve a földmivelőket érő bajoktól, melyekről később fogok szólni, igen is, épen a túlterjeszkedésből ered.

Példákat hozok fel, a neveket elhallgatom.

Velem történt, hogy fölszólítottak, miszerint 2000 forinttal lépjek be egy vállalat alapítói közé, és 200 ezer forint értékű részvényeket fogok kapni. Ebben bizony én nem vettem részt, hanem ilyen felhozott eset kisebb-nagyobb mértékben bizonyára gyakran fordult elő. Ez idézte elő az ugynevezett alapítói szédelgést, melynek áldozatai most hullanak.

Történt — nem nevezem meg az intézetet — egy szomszédország nagy városában, hogy egy bank, melynek részvényeire nem fizettek be többet, mint 80 frtot, saját maga részvényeire kölcsönöket adván, ez által a nélkül, hogy valami jelentékeny üzletet tett volna, azok árát 280 frtig fokozta; midőn azután jött a fergeteg, természetesen lebuktak azok még 80 frton alól is.

Ily példa akár hány van, és ez okozta azt, hogy csupa nyereségvágyból mindenféle dilettans ember is odament a tőzsdére, nyerni akart, oda vitte filléreit, de nem volt eléggé tapasztalt és körüllátó, és mikor jött a próbáltatás, s vele a differentiák fizetésének napja, akkor jobbra-balra elhullottak.

Ez igen természetes és nem sajnálatra méltó: mert solidabb alapra üzleteinket csak ily leczke fektetheti; hanem a mi sajnálatra méltó az, hogy ezen calamítás épen akkor esett, a mikor az országban rossz termés volt, és ugyanakkor az export is majdnem lehetetlenné vált. Ha ez nem vágott volna így össze, korántsem volna a közönségre oly érzékeny a válság.

De a bő vagy szűk termés nincs szoros kapcsolatban a bankviszonynyal és a pénzkrizzsel, hanem csakis szerencsétlen véletlen, hogy épen összeesett; a kinek nem volt termése, annak természetszerűleg eladni valója sincs; és mert

most oda kün, a hol gabonánkat venni szokás, jó termés van, a mi árúink nem bírják meg a szállítás költségeit és így, még a csekély eladni valóra sincsen kivitelünk.

Nem akarom hosszabban untatni a t. házat előadásommal, hanem, véleményem szerint, a kormánynek azon állása, melyet pénzügyér ur a fölolvastott okmányokkal földertett, a mostani helyzetnek megfelel; minden változtatást a legnagyobb óvatossággal kell megtenni, de kell tenni abban az irányban, melyet jelezni voltam bátor.

Hazánkban minden takarékpénztár bizonyos mértékben banküzleteket folytat, és a divatban levő kamatozó pénztári utalványok szintén a bankjegyeknek egy neme, más czim alatt. Ezt az irányt, a pénzügyintézeteknek ezt a független működő irányt, mi inkább fejleszteni, és így előkészíteni a bankszabadságot az országban, azt vélem, föfeladata a kormánynek a jelen viszonyok között. Röviden mondhatom, hogy az én fölfogásom szerint a magyar törvényhozásnak, mellőzve minden mellékes bókot, melyeket talán a bécsi pénzügyi királyai iránt akarnának tenni néhányan, mellőzve azt, hogy köztünk és mellettünk a változtatás által imitt-amott fognak egyesek hullani: ki kell tüzni a bank kérdésében is a leghaladottabb nemzetek zászlaját, mint minden más reformkérdésben; mert mi azon bécsi bankár urakat, kik Pestre féltékenyen kacsingatnak, megnyerni részünkre nem fogjuk soha. Legjobb esetben is úgy fognak azok velünk bánni, mint a sok bókhoz szokott szép asszony, a ki hozzá levén szokva maga hódítani, ha bálba megy, otthon feledi serdülő szép leányát. Mindig az irigység bizonyos nemével fognak reánk nézni. A többire nézve pedig a keleti népek sem tekintik nagy sympathiával haladásunkat, mert bennünk egy keletkező hatalmas versenytársat látnak, kinek inkább gyengítésére, mint erősítésére törekednek, tehát járjunk el saját érdekünk szerint.

Én a fölhozott okoknál fogva pártolom a pénzügyér javaslatát. (Közhelyeslés.)

Érkövy Adolf: (Szavazzunk!) T. ház! Azt hiszem, az iránt pártkülönbség nélkül egy a nézet, nem csak a nézet, hanem a meggyőződés, hogy valamely ország pénzügyének rendezettsége kétségkívül ugyanazon ország egészséges nemzetgazdasági állapotának tanúsága, valamint hogy másrésről az illetékesség, hogy valamely nemzet saját pénzügyét, saját maga kezeli, ugyanazon nemzet politikai önállóságánál is igen jelentékeny kriteriuma.

A pénzügyi kérdés, részint a törvényhozás előtt, részint pedig hirlapi vitákban, könyvirodalomban Magyarországon általában a jegybankra vonatkozólag épen nem új.

Nem akarok visszatérni azokra, melyek másfél század előtt e tekintetben folytak; csupán csak 1839-ig megyek vissza, mikor tulajdonképpen Magyarországon nem ugyan az országgyűlésen, hanem leginkább szakértő férfaink egyik legjelesbiké, Dessewffy Emil gróf által a közönség elé hozatott. Az akkori „Századunk“-ban, különösen pedig az „Alföldi levelek“-ben. Akkor is meg volt már azon ambíciója a nemzetnek és egyes férfiainknak, hogy Magyarország lehetőleg önálló pénzügygyel bírjon; folytatták és kiépíteni akarák azon eszmét, melyet az 1715-ki országgyűlés megpendített, és mely általában az országgyűlési tanácskozásokon, valamint az akkori magyar enquéte-k, a regnicolaris deputációk tanácskozásain vörös fonalként vonul át.

Tehát már 1839-ben az önálló jegybank kérdése vita alatt volt, és átfűződött azután az 1843—44-ki országgyűlés tanácskozásain, mely az ilyféle reformkérdésekkel kétségkívül legtöbbit foglalkozott.

Elhallgatom az időközben folyt igen tanulságos vitákat. Itt e házban is többen ülnek azok közül, kik azon vitákban és épen a pénzügyre vonatkozólag, mondom, nem csak kiváló, hanem vezérszerepet is vittek; átmennek az 50-es évekre, és itt találkozom azon eszmemennel, mely ma is foglalkoztat bennünket.

Ismét Dessewffy Emil grófra hivatkozom, tehát, mint a ki e tekintetben kétségkívül a legszakértőbbek egyike volt, és a kinek szintén meg volt azon ambíciója, hogy Magyarországnak, a mennyire lehet, független pénzügye legyen. Az 56-ki évben jelent meg tőle egy munka, melyben azt vitatá, hogy a bécsi bankot, az osztrák-nemzeti bankot, decentralisálni szükséges; decentralisálni olyképen, hogy általános elvül legyen felállítva, több ilynemű jegybanknak állítása, szem előtt tartván a Peel-aktát. Tehát a Peel-aktát a fedezetre nézve használt rendszert leghelyesebbnek vélvén, az osztrák-nemzeti banknak jegykibocsátási szabadalmát korlátozni, ellenben az akkori monarchia 14 országára nézve ugyanannyi önálló jegybank állíttassék 25 millió forinttól két millió forintig való jegykibocsátási szabadsággal s Magyarországra 25, Erdélyre 4½, Horvát-Tótországra és a Határvidékre 3½ millió essék. Ez történt, mondom, akkor különösebben célszerűségi szempontból.

Ez az eszme, t. i. a bankkérdés folytonosan fentartotta magát. A hatvanas években ismét az irodalom karolta fel, 65-ben azonban került tulajdonképpen az előbb definiált jegybank kérdése szőnyegre.

Hogy végtelen sok bajjal jár a jegybankügy rendezése, kétséget nem szenved. Hogy azon

nem lehet oly könnyen segíteni, mint az ember óhajtaná, ez is áll.

Ha szétnézünk kissé, általában a jegybank-ügyben követett rendszereken, melyeket elvégre igen rövidre szoritkozva meg fogok érinteni; be fogják látni, hogy bizony tömérdek tanulmányozás kell ehhez, úgy a helyiség, a viszonyok, valamint egyáltalában magának a pénzügynek, a kereskedelem, az ipar, továbbá a kereskedelem és ipar bizonyos fejlettsége körül, hogy az ember ahhoz képest, meg tudja állapítani azt a rendszert, mely itt leginkább alkalmazható. Nézzünk szét kissé azon országok pénzügyében, mely országoknak rendezett bankügyük, pénzügyrendszerük van és különösebben a forgó pénzre, nem pedig hiteldolgokra terjeszkedvén. Azt látjuk, hogy vannak általában három forgalom alá foglalható pénzügyintézetek. Van t. i. a részvénytársaság kedvezményezése melletti bankrendszer, van a bank-monopolium — azt angol rendszernek, emezt pedig continentalis rendszernek nevezném — és van a szabad bankrendszer, a jegybank-rendszer Amerikában. Ha a másikat nézzük, mely mindjárt ezután következik, a mi t. i. lényege a fedezetnek, itt is tapasztaljuk, hogy — míg vannak részvénybankok, melyek a kormánnyal összefűzik üzleteiket, a min rend szerint átok van, még vannak részvénybankok, melyeknek korlátolt eljárás-hatáskörük van — a fedezetre nézve a lehető legnagyobb különbözőség uralkodik. Ismerünk pl. giro-bankokat, értem azokat, melyek teljes ércfedezetet kívánnak; ismerünk olyanokat, a melyeknél az érczen kívül a kormányhitel, tehát azon összeg, a mivel a kormány tartozik nekik, szintén fedezetül szolgál. Vannak olyanok, melyeknél a kormány tartozik bizonyos összegeket annak idejében visszaváltani. Vannak olyanok, mint pl. Angliában, hol egyáltalában csak annyi váltattik vissza, a mennyi a bevételnek a kiadáshoz képesti különbözése. Harmadszor, látjuk az amerikai rendszernél, hol szabad jegybankok vannak, hogy ott is állampapírok képezik a fedezetet, azonkívül tartoznak bizonyos érczkészletet és jegybank-készletet tartani.

Azért említem fel ezt, t. ház, hogy kétségen kívül legyen, miszerint, valamint méltányos és nem ambitio, hanem csakugyan politikai önállóságunknak megfelel, hogy Magyarországnak önálló, rendezett pénzügye legyen: ép oly szükséges azon eszközök, azon utak után látni, melyeknek segítségével, és melyeken ezt elérhesük. Szóval, rögtönözni nem lehet, hanem szorgalmasan kell tanulmányozni ezt az ügyet, a mennyiben e tekintetben az igen t. pénzügyminiszter ur határozati javaslata áll előttünk, tökéletesen osztózva Ghyeczy Kálmán t. képviselőtársam nézeteiben, én igen szívesen járulok

hozzá, mert a tanulmányozást, észlelést minden irányban a bizottság teljes szabadsággal fogván megtehetni, véleményadása is korlát nélküli arra nézve: hogy lehessen Magyarországnak önálló, független pénzügye?

Ezzel a pénzügyi kérdéssel kapcsolatba hozottam egyuttal a mostani válság. Magam is foglalkoztam mezői iparral és hasonlókkal, és magam is körülbelül benne vagyok a mostani válságban; de megvallom, — lehet hogy nagyon tévedek, — én ezt annyira localizált válságnak tartom, ma még ezt korántsem tartom pénzválságnak, nem is kereskedelmi válságnak, hanem ez pusztán se több, se kevesebb, mint hitelválság. Azt, hogy hol szűnik meg a pénzválság, és hol kezdődik a hitelválság, meghatározni nem lehet ott, hol nincs definiált értéke a pénznek, hol ráparancsolt papír a pénz.

Itt tulajdonképen az a baj, hogy mi mindenütt állítunk iparvállalatokat, gyárakat és mindenfélét, hanem nincs rá pénz, és a mire kaphatnánk pénzt, nincs hitel. Bátor vagyok erre is néhány szót elmondani, hanem megemlítem előbb, hogy itt is valamint a jó orvosnak kötelessége az volna, hogy minden bajnak kútforrásait fölfedezze és ehhez alkalmazza a gyógyszerert, hogy sikert arathasson: én azt tartom, hogy e tekintetben is nagyon eltérő vagyok.

En pl. úgy találom, hogy a mostani pénzválság okát egyik-másik politikai szempontból veszi. Hallottam tegnap említeni, hogy ha egy külföldi fejedelemnek náthája van, hogy ha a politikai láthatáron fekete pontok mutatkoznak stb. ezek a szokásos politikai pikantiákkal saturált kifejezések, ezekkel látom indokolni a mostani pénzválságot. Én részemről bár mi dologban az élczet és egyáltalában a keményebb, érdeesebb kifejezéseket is tűröm, kivéven azt a helyzetet, mikor pénzügyről van szó. Ez az ügy az, hol a kedélyességnek nincsen semmi tere, ez az ügy, hová a szenvedélyességnek sem szabad férkezni: a számok hidegen gondolkozó főt igényelnek, a számok kizárják a kedélyességet. Én részemről tanulmányozván ez ügyet, benne is élven, úgy találtam, hogy az emberiség magáncsoportokra osztva mint nemzetek is akárhányszor belefáradnak — bocsánat a kifejezésért — vagy belefárasztatnak „in Politik zu machen.“ Midőn mozgalmas idő van, a tőke óvatosan visszahúzódik bizalmatlanság folytán és hever: a mint a mozgalmas idő elmúlt, egyszerre annál nagyobb erélylyel, néha dühvel tör elő, és ezen fokozott, gyakran tulhajtott vállalkozási merészkedésben van, akár hányszor, a kereskedelmi és hitelválság oka; mi ha nem így volna, soha sem tudnók megmagyarázni az ötvenes évekbeli kríziseknek okát. Az 1848. és 49-ik évben jól tud-

juk, hogy egész Európában conflagratio volt, új források nyíltak érdemelhetésre, a pénzt szerezni igen könnyű volt, s ha azt egyik-másik helyen elijesztették, másutt meg halomra gyűlt a tőke. Azután felkaroltak minden vállalkozást, ez okozta a tultengést, ez okozta a hitelkimerítést, másfelől a társulatok az ígérő nagy osztalékok helyett veszteségeket tüntetvén ki, rögtön csökkent a hitel, és buktak a vállalatok. Így látunk bankkríziseket (ott van a hamburgi).

Magyarországban specialis kríziseket látunk: mert valamint vannak általános krízisek, úgy lehetnek concret esetekben specialis válságok is. Például 1851-ben Magyarországnak a rozs- és zabkrízis. Kétségkívül talán nevetni is lehetne ezen dolognak; pedig véghetetlen nagy jelentőségű volt akkor, mert a beállani vélt porosz háboru kezdete előtt terményekre nevezetes szerződések történnén, p. a rozs ára 24 óra alatt 3 ftról 8 ftra ment fel, s rövid időn, midőn a háboru esélyei megszűntek, a lekötött árunak lement az ára, s 50—60 ember megbukott s milliók veszték el.

Igy volt ez 1860-ban a bőrüzlettel, ismét a háboru közbejöttével; tudjuk, hogy akkor a bőrnek általános keresettsége s nagy ára volt. Tekintve silány állattenyésztésünket, minélfogva nem csak nyers bőrt, hanem készítettet is egyaránt külföldről vásárlunk, a rögtöni kereslet felszöktette az árakat, s az ezek alapján vállalkozók, midőn a háborunak vége lőn, a drága áron beszerzett bőrön tudni nem bírván, vagyoni állapotukban rendültek meg.

Az a kérdés: vajon az ipar miféle gyámlításra tarthat igényt? Én úgy tudom, egyáltalában az ipar, a gyári ipar és kereskedelem, de különösen az ipar az ily krízisek alkalmával eddigelé a világ minden részében gyámlítottatott, gyámlítottatott felső helyről a kormány által. Bocsánatot kérek, nem akarom mondani, hogy ez elv helyes, de így történt. Elvileg kétségkívül helyesen ott, hol fejletlen ipar s kereskedelem van; ott ellenben, hol fejlődött ipar és kereskedelem van, a kormánynak a nem rögtöni fedezetre szóló, hanem gyümölcsözőleg elhelyezett pénzekkel is subventionálni nem lehet.

De van egy foka az összehasonlításnak a mi iparunk segélyezésére nézve, jelesül összehasonlítani: vajon ott állunk-e mi, hol állott Hamburg Lübeck, Anglia stb. midőn iparát gyámlította, és ha úgy van, valóban kívánhatnók-e, hogy itt nálunk az egészséges irányu s nagyobb jövőt ígérő ipar szintén gyámlítottassék, ha csak pillanatilag szorult meg, és nem oly alapon van, hogy t. i. magában véve nem életképes, s ha nem egyének, hanem valóban iparnak emeléséről van szó.

A malomiparról is sok mondatott itt. Bátor

vagyok megjegyezni, hogy statistikai adataim szerint a hazai összes gőzmalmok évente 29—30 millió mérő gabonát képesek megörteni. Tudtommal 1840-ben állítottatt Pest városában az első gőzmalom, t. i. a hengermalom. Az iparra vonatkozó részletes adatokkal nem akarom a házfigyelmét terhelni; de a fontosabb mozzanatokat kiemelem. 1840-ben állítottatt az első gőzmalom, 1850—51-ben a második, harmadik. 1847-ik évben kivitetett összesen a monarchiából 50,000 mázsa liszt. A múlt évben Pest maga 2,800,000 mázsát vitt ki. 1867-ben 20, 1868-ban 25 millió forintot képviselt a malmi ipar termelése a fővárosban. 1857-ben a fővárosi gőzmalmok és száztíz dunai vízi-malom és kilencz szárazmalommal együttesen 1,150,000 mázsa gabonát örölték, s ime 1869-ben csak a fővárosi 650 garatu gőzmalmok örlési képessége 13,000,000 mázsára megy, tehát több, mint 10-szeres mennyiséget örölhetnek. Be van fektetve 11 millió forint tőke, t. i. annyi, mennyi a részvények névértékére be van fizetve. A fővárosi gőzmalmok 5000 embert foglalkoztatnak, évente két és $\frac{3}{4}$ millió bécsi mázsa kőszentet fogyasztanak el, s helyes működésben félszáz millió forintot tartanak forgalomban. Ezen malmok kétségen kívül igen jelentékeny tényezőit teszik a hazai gabonafogyasztásnak; mert én gabonafogyasztóknak tekintem őket, s nem is tekinthetném másnak, mint valóságos vevőknek, mint bármely külföldit, ki bejő s itt vásárol; azonban annyiban mégis különös figyelmet érdemelnek, a mennyiben netán a vállalkozási irányban és helyre nézve tovább mentek, mint észszerűen kellett volna. Hogy a malomipar a fővárosban nálunk oly terjedelmes fejlődést vett, annak főoka az volt, hogy akkor, midőn hosszabb ideig tétlenül hevert a tőke, tevékenységét pár év előtt újból megkezdé, azaz: az új aera beálltával derűre-borura kezdettek vállalkozni. A pesti hengermalomról himet varrva, mely solidabb alapokra fektetve, régi összeköttetéseinél fogva Amerikában és Ázsiában is piacokkal bir, keletkezett több malom, és — historiai adat, uraim, a mit említék — egy malom a felállítás évében azon szerencsében részesült, hogy első esztendőben 40 százaléknyi osztalékot adott. Ily nagy osztalék azután nekivitte a többi vállalkozót, s így látjuk a legújabb időkig egymás után keletkezni a malmokat — hozzá tehetem, talán nem is kellőkép indokolt mérvben. Az kétséget nem szenved, hogy ily intézetekre nézve egyáltalán mindig szükséges, hogy a kellő óvatossággal legyenek a jövőre nézve, nehogy az állam vagy bárki más segélyére szoruljanak. A mely intézetnek 40 százaléknyi osztaléka van, mindenestre jól tenné, ha csak felét osztaná ki, másik

felét pedig eltenné tartaléktőke gyanánt mostoha évekre. Egyébiránt van itt sok más vállalat is, melyeknél kétségen kívül igen nagyon lelkiismeretlen eljárás követtetett.

A mi azt illeti, hogy itt ma hitelválság van: részemről azon őszinteséggel, melylyel minden tárgyhoz hozzászólni, s egyáltalán véleményemet nyíltan kimondani szoktam, kifejezem azon meggyőződésemet, hogy ezen válságot részben épen a magyarországi pénzüintézetek túlságos coulantsága eredményezte. Tudok esetet, midőn a pénzüintézetek felszólítottak egyiket is, másikat is, harmadikat, negyediket, hogy hozzon minél több ugynevezett depôt-üzletet, olcsó kamatot fognak neki számítani. Ez megtörtént. A vállalatok keletkeztek derűre-borura, 30 százalék befizetéssel a részvények a bankokba letétettek, a bankok magokra vállalták a további részletek fizetését, az illetők mind több vállalatba bonyolódva, kimerítették hitelüket, s egyszer azután, midőn fizetni kellett, midőn az intézetek megsokallván a dolgot, s másrésről óvatosságra is intetvén, kénytelenek voltak megszorítani a hitelt, ugy a váltó, mint a depôt-üzletre nézve, hozzájárulván még roszakaratu hírek gondatlan terjesztése: megijedt a közönség, neki mentek a pénzüintézeteknek, felmondották, kivették pénzeiket, mi által a tőke a termeléstől elvonatott s a börzére vetett papirook hitele letöretett. Ez által a pénzüintézetek megszorították a hitelt, és pedig az itteni piaczon különösebben figyelemre méltó hitelváltókra és depôt-üzletekre nézve is, a miből egyesek fizetési képtelensége és az ezekkel szövetkezettek bukása következett be, mely bukások azonban, ez idő szerint, a főváros keretére localizálva vannak még.

Az ily válságokat — én legalább azt tartom — mindig legjobb az illó szempontból tanulmányozni, minden elfogultság, minden szenvedélyesség nélkül, és akkor bizonyossá tehetem Irányi Dániel képviselő urat, ha egy külföldi fejedelemnek náthája van, ez, illetőleg egyáltalában a láthatáron itt-ott mutatkozó fekete pontok, nem fogják a pénznek sem emelni értékét, sem devalválni, vagy ha devalválnák is, ez nemcsak Magyarországon, hanem bizonyosan másutt is történnék. Én részemről óhajtanám, hogy ilyen élcnek mindenesetre beillő, de komoly dologhoz nem való tények felemlítése helyett adjunk inkább tanácsot: miként lehet segíteni a bajon?

Tisztelt Jókai képviselőtársam beszédére is akarok némi megjegyzéseket tenni. Jókai tisztelt képviselő ur az ő philanthrop hajlamánál fogva, a mint az ipart némileg elakadni látja s észreveszi, hogy valamely vállalat megrendítették, figyelembe nem véve mindig, hogy akár hány-szor szédelgők életképtelen vállalatainak ez ter-

mészetes következése, a majdan munka nélkül maradók részéről strickeket lát s azokkal ijeszt. Tökéletesen igaza van, igaza volna általában, ha nem oly körülmények között élnék, melyekben élünk. Én az ő nézetében, hogy az egészséges ipar gyámolittassék — kivételesen még a kormány által is — tökéletesen osztozom, s megnyugtatósára mondhatom, hogy csak egy eset volt, hol ily munkájtól elesett vagy önszántából a munkából kilépett és munka nélkül talált egyének itt a városban kihágásokat tettek, de ez nem szükségképeni következése annak. Egyébiránt az ország fővárosában annyi a keresetmód, hogy minden munkásember, ki véletlen egy helyen nem talál munkát, bőven találhat munkát a másik helyen és könnyen bekeresheti a szükségeseket, és így nincs is ok oly szomorú socialis bajoktól tartani. *(Helyeslés a jobb oldalon.)*

Ha jól értettem, tegnap javaslat tétetett, hogy 50 millió forintnyi pénztárjegyek bocsáttassanak ki.

En részemről ezt a dolgot nem találom sem ujnak, sem rosznak; hanem mindig a körülmények fölvevése szerint jónak vagy szükségtelennek. Mert szeretünk Angliára hivatkozni, fel- említem, hogy Angliában a pénztári utalványokkal való gazdálkodás napirenden van, a budgettel járó rendes művelet ez, bizonyos jövedelem anticipáltatik ez uton, s a pénztárjegyek azután egy hét vagy három esztendő alatt visszafizettetnek. Én tehát ezen eljárást a legrendezettebb pénzügygyel bíró Angol- s más országokban is ismerem, in thesi nincs tehát ellen- vetésem. De mit akar ez pótolni nálunk? Talán azt, a mi nincs: a pénzhiányt? Bocsánatot kérek: ha valaki azt mondja, hogy kevés a forgalomban levő pénz, azt belátni nem tudom. Köszönettel venném az erre vonatkozó adatokat, hogy fölvilágosíttassam; hanem azt tartom, hogy pénzválságról panaszkodni nincs okunk: mert, mint mondtam, mindjárt beszédem elején, nem pénzválság, hanem hitelválság van. Nem láthatom tehát be annak szükségét, miért többesítsük a pénzt; de másrészt azt igen is belátom, hogy az ilyen többesítésnek, pénzsokasításnak veszélyes következései lehetnek, és pedig azért, mert a forgalmat sokasítja; tehát a pénz multhatlanul értéktelenítettetik. Én legalább nem tudom, hogy az illető t. képviselő gondolt-e az érczalapra? bár azt hiszem, nem: különben nem nevezné azon értéket kincstári jegyeknek. Az itt a kérdés, hogy — miután szükség rá nincs — ki fogadja el? mikép fognának törlesztetni ezen pénztári jegyek? Miután szükség rájuk nincs, kétség- kívül elfogadó sem lenne, csak azon rosz követke- zése lenne, hogy ismét egy csomó papirossal szaporodnék az, mit mi hazai pénznek akarnánk

nézni. Én, megvallom, e javaslatot nem bírom pártolni, minthogy annak sem szükségét, sem hasznát vagy czélszerűségét belátni nem tudom.

Visszatérve magára a pénzügyminiszter határozati javaslatára, én, részemről, a dolgot úgy fogom fel, hogy míg egyrészt meg vagyok erősen győződve, miszerint vannak hazánkban a politikai meggyőződésre nézve okok különböző pártáryalatokra, úgy más részt erős hitem az, hogy Magyarországnak nincs ember, ki politikai kérdést kívánna csinálni pénzkérdésből. Nem is alkalmas ez arra, és nem hiszem, hogy legyen ember Magyarországnak, kinek ne lenne meg ambíciója azon jogosultságra, hogy Magyarországnak önálló független pénzügye legyen, s ki e cél elérésére szívesen közre ne működjék. *(Nem ambitio ez! bal felől.)* Az könnyen meglehet, hogy egyik-másik kevésbbé bírja kifejezni e meggyőződését; de e meggyőződést fölteszem minden- kőről, és akkor, kétség kívül, a másik teendő az: nézni, hogy lehetne most ezt létesíteni? A mennyiben netalán egyikünk-másikunk nézete eltérő, ha egyik tán jobban ismeri a tért, a másik kevésbbé, egyik tán túlbecsüli a nehézségeket, a másik tán könnyebbeknek találja: ennyiben lehetnek köztünk nehézségek; de semmi szin alatt nem lehet az, hogy ezt ne akarjuk.

Miután tehát ezekre nézve nekünk magunkat tájékozni kell tudni, én hozzájárulok a határozati javaslatához, különösen miután pénzügy- miniszter a kiváló momentumokat kiemelte, t. i.; a tényleges viszonyt, a pénz értékét, a válságot, a jegybank ügyét, általában pedig azt mondja, hogy az ország pénzügye önálló alapokra fektetessék, és így egyáltalában az en- quête kezét meg nem köti, figyelmét azonban bizonyos—különben elnézhető—körülményekre ok- vetlenül irányozza, mondom, különösen e tekin- tetekből én a pénzügyminiszter ur határozati javaslatát mint czélszerűt elfogadom. *(Helyeslés jobb felől.)*

Tisza Kálmán: Osztozván azon meggyőződésben, melyet Ghyczy Kálmán t. barátom előttem kifejtett, s melyre nézve kétség alig lehet a t. házban, hogy most utoljára is nem a jegybank sorsa felett határozni, vagy a jelen válsággal szemben megállapodni fogunk, hanem határozni fogunk csak a fölött, hogy az enquete megtartassék-e és kiviendő czélul tűzessék-e ki vagy nem? én részemről nem szándékozom mind azokra, mik elmondattak s a tárgytól nagyon messze vezetnének, reflektálni, nem szándékozom arról sem hosszasabban szólni, hogy az enquete megtartását, a miniszter ur javaslata szerint, miért fogadom el, mert azt Ghyczy Kálmán t. barátom kifejtette; én úgy hiszem, ha, akár a

miniszter ur érezné magát oly helyzetben, akár a t. ház követelné, hogy ezen nagyfontosságú kérdések felett ma határozzunk, akkor az enquete bizottság kiküldése szóba se jött volna, és ez esetben helyén volna mindazt, mi e kérdés körül fölmerülhet, fölemlíteni; de így megvallom, ez most valóban semmi célra nem vezetne, és meggyőződésemet — ne méltóztassanak rossz néven venni nekem, kinek és elvtársainnak annyiszor vettetett szemünkre — bár méltatlanul, az idővesztegetés, ha azt leszek bátor megjegyezni, hogy ezen az enquete felett megindult discussió, melynek pedig kiindulási pontja a tisztelt miniszter urtól és aztán a tisztelt tulsó oldalról jött, valóban idővesztegetés. *(Fölkiáltások jobb felől: Szavazzunk tehát!)* Igen rövid ideig fogom gátolni a szavazást, mert, mint előre bátor voltam megjegyezni, nem szándékozom az itt mondottakra felelni, csakis azokra nézve akarok egy pár rövid megjegyzést tenni, a mik már egyszer itt elmondatván, ha elhallgattatnának: vagy magának a kiküldendő enquetének működésére látشانának mintegy sulyt gyakorolni, vagy a jelen válság alkalmából maga a miniszterium és az állam irányában formált igényeknek adhatnának talán épen az által, hogy elmondattak és elhallgattattak, tulságos táplalékot.

Az egyik, mire nézve ezen szempontból szólni akarok az, hogy én nem egyezhetném bele abba, hogy oly értelemben vétessék az enquete kiküldése, mint itt értelmeztetett, hogy tudniillik annak mintegy irányadóul legyen kitűzve, nem egyáltalában megfontolni, mi legyen a leghelyesebb teendő, hanem a bank irányában szervezni és törvényesíteni a viszonyt. Én ezt részéről, bár több oldalról ily nézetek említették, el nem fogadhatom. Nem fogadhatom el pedig, mert, az én hitem szerint, helyzetünknek szomorú volta ma főleg nem abban rejlik, bár elismerem, ez is szomorú, hogy krisi állhatott be nálunk, mert tökéletesen igaz az, hogy még eddig nem volt egy állam sem, melyben kereskedelem és ipar volt és mely elkerülhette volna a válságot; de igen is szomorú helyzet az, hogy ezen crisis előidézthetik, miként ezt Wahrmann t. képviselő ur is mondotta, egy az ország határain kívül, egy más államban levő bankigazgatóság jó vagy rossz kedve szerint. Ez az, a min okvetlenül segíteni kell. *(Helyeslés.)* De erre nézve nem ismerem el, hogy leghelyesebb mód volna továbbra is ép úgy intézkedni, hogy az országon kívüli bankkal álljunk oly kapcsolatos viszonyban, mely a független működést megakadályozza. Azt mondá, ha jól emlékszem, Wodiáner képviselő ur, hogy e tekintetben ő nem lát különbséget, mert ha nálunk önálló magyar jegybank állittatik fel, bizonyosan az sem lesz humanisti-

cus intézet, az is üzleti intézet lesz. Tökéletesen igaza van abban, hogy az sem lesz más, mint nyereszkes vállalat: csakhogy mindenesetre igen nagy különbség van a kettő közt. Azon bank üzleti és nyereszkes érdekei a magyar üzlet és a magyar ipar érdekeivel lesznek összeronva, és így épen saját üzlete szempontjából is ezen ipart fogja istápolni, míg azon másik bank, nem is téve fel semmi ellenséges indulatot, ám-bár nem lehet tagadni, hogy a pénzintézetek politikai célzatoknak nem egyszer szolgáltak már, de ezt fel nem téve is, közelebb állván ama másik állam kereskedelméhez és iparához, a válság pillanatában mindig azt fogja segíteni, és a miénket fogja föláldozni. *(Helyeslés a bal oldalon.)*

Most — mint mondom — csak azt óhajtom, hogy az enquetének e részben adandó véleménye iránt teljes szabadság engedtessek, és azért ezen eszmét tovább fejtegetni nem akarom.

Továbbá még egyre kívánok kiterjeszkedni, arra, a mit Wahrmann t. képviselő ur tegnapi remek és szakértelemről tanuskodó beszédében megemlített. Ő beszélve az ipar nagyfontosságáról és a mai válságról, azt mondotta, hogy az államnak, illetőleg kormánynak kötelessége még veszteséggel is segíteni az iparon. Ez némely tekintetben áll; de alkalmazva egyes vállalatokra, hol főleg nem arról van szó, hogy megbukjék-e valamely iparág, hanem hogy megbukjék-e egy egyén, ki azon iparágat — meglehet — könnyelműen gyakorolta, erre alkalmazva, szerintem nem áll. Én azt tartom ugyan, hogy valamely ország érdekében csakis olyan ipar felvirágzása áll, melynél fogva az ország ezen iparcikkeket itthon készítve, nem tartozik drágábban venni, mint ha máshonnan hozattatnának be. Mert az iparnak oly módni protegálása, hogy drágábban fizessük az itthon készültet, mint a mi külföldről jön, nem egyéb mint, kevesek érdekében, megadóztatása a sokaknak. De belátom, hogy vannak minden államban oly természetszerű iparok, melyeket protegálni addig, a míg lábra állhatnak — de, véleményem szerint, akkor sem protectionális vámok által, hanem más uton — helyes, és ezt teheti az állam momentán áldozattal is, mert e pillanatnyi iparállozatot a jövő százszorososan ki fogja fizetni. De részéről, és épen azért kívántam megjegyzést tenni, ha egy krisi esetben a kormány követni találná azon utmutatást, melyet némelyek itteni nyilatkozataiból értettem, hogy ily krisi esetben az államvagyonból segítse és tartsa fel azokat, melyeknél az államsegély talán el is vesztet: én részéről ezt nem csak helyeselni nem tudnám, de az adóból ily módon elvesztegetett legcsekélyebb összegért is mint hűtlen kezelőt helyezném vád alá, mert

igen is, krízis perczeiben lehet és szabad segíteni olyan iparvállalatokat, melyeknél a biztonság megvan, melyeknél csak pillanatnyi fizetési képesség hiányzik, és az államvagyon veszélyeztetve nincs; de túlmenni azon határon, oda menni, hol az államvagyon biztossága megszűnik, ez oly könnyelműség volna, melyet soha egy kormánynak sem bocsátnék meg. Ezt azért akartam elmondani, nehogy elhallgatása elfogadásának látszassék, és talán Isten tudja bármikor ellentétbe látszassam jönni enmagammal, ha e miatt felszólalnék; ámbar a t. pénzügyminiszter ur tegnapi nyilatkozata szerint, úgy remélem, hogy ily felszólalás ideje ez alkalommal legalább nem fog bekövetkezni.

Most még csak egy megjegyzést teszek t. Érkövy Adolf képviselő ur nyilatkozatára. Én azt, hogy mik okozák a pénz- és kereskedelmi kríziseket, fejtegetni nem szándékozom; itt a főlött határozni nem fogunk. Hogy mik szokták okozni az ilyen kríziseket, az meg van írva igen bőven, nagy és kicsiny, vastag és vékony könyvekben; de engedje meg, és azt kénytelen vagyok megjegyezni, szemben azzal, a mit mintegy vádlólag némely barátom ellen felhozott, hogy nem vádolható valaki azért, ha a krízis okairól beszélve a politikai eseményeket egy hatalmas ur betegségét vagy a láthatáron mutatkozó fekete pontokat főlemlíti, mert ő bizonyosan ép oly jól tudja, mint én, hogy ily krízisek kitörésének factora rendszeren — mondhatnám mindig — ily politikai események. Az alapot megveti a tulhajtott speculatio, a kitörési alkalmat rendszeren fenyegető politikai események adják. (*Helyeslés bal felől.*) Ha pedig ezen elvbarátainak csak egyes kifejezései ellen volt kifogása, akkor engedje meg, hogy arra kérjem: ne legyünk oly szigoruak egymás kifejezései iránt: mert ime, éppen midőn azon kifejezéseket megróttá, méltóztatott egy oly kifejezéssel élni, a mit bizonyosan nem készakarva tett. Beszélt ugyanis arról, hogy mindenkinek meggyőződése bizonyosan, vagy ambíciója törekedni a magyar pénzügy függetlenítésére, csak hogy az egyik kevésbé viszi meggyőződését a piacra, mint a másik. Azt gondolom, ez oly kifejezés, a melylyel, nem gondolnám, hogy meggondoltan élt volna, mert azt, hogy meggyőződését piacra viszi, egy képviselőről sem lehet mondani.

Ezek után röviden kijelentem, hogy főleg a Ghyezy Kálmán barátom által elmondott okoknál fogva, szemben Irányi képviselőtársam javaslatával, a miniszter ur javaslatát pártolom. (*Helyeslés, a bal oldalon. Szavazzunk!*)

Érkövy Adolf: Tisza Kálmán képviselőtársam egy pár szavamat emelte ki, a melyeknek értelme ha az volna, a mint ő magya-

rázta, tökéletesen megérdemelném a megrovást az ország színe előtt. De, bocsánatot kérek, én azt mondtam, hogy Magyarországnak nincs ember, a kinek ambíciója ne volna, azért, mert jogosultsága is van arra, hogy Magyarországnak önálló pénzügye legyen. Lehet, hogy egyikünk, másikunk, harmadikunk másképp látja a helyzetet, az egyik így látja az akadályokat, a másik a kedvező chancokat amugy látja. Én tehát azzal, hogy piacra viszi meggyőződését, azt akartam mondani, hogy nyilvánítja, (*Helyeslés a jobb oldalon*) különben én tiszteletben tartom mindenki meggyőződését, és szavaimnak más értelme nem is lehet.

Tisza Kálmán: Tartozom szavaim magyarázatával. Ha a t. képviselő ur figyelmeztet volna beszédemre, éppen kivehette volna, hogy nem célzatát róttam meg, hanem figyelmeztetni kívántam, hogy ne legyen másoknak egyes kifejezése iránt olyan szigorú, mert rajta is megesis, hogy más kifejezést használ, mint használná, ha jobban meggondolja. (*Nagy zaj, Szavazzunk! Szavazzunk!*)

Elnök: Következik Wass Sámuel gróf.

Wass Sámuel gr. (*a szószékről:*) Látom a t. háznak már tökéletesen kimerült türelmét, nem fognám fárasztani a t. ház türelmét tovább, hanem a magyarországi csak most keletkező ipar érdekében röviden, kevés szóval bátor vagyok a t. háznak figyelmét egy dologra fölkérni.

A Magyarországon csak most keletkezett ipar még korántsem érte tul azon időt, mikor már önlában járhatna, mert alig ment még annyira, hogy az első kezdeményezés és átalakulás nehézségein áthatolt volna. Elég sajnós dolog, hogy éppen azon állapotban érte a jelen pénzválság, mikor oly helyzetben vannak iparvállalataink, hogy az olyanok, melyek tökéletes és teljes biztosítékot képesek nyújtani, de azon kívül a legszébb életképességgel bírnak, mondom, hogy még ezen iparvállalatok is hitel hiányában szenvednek, és az egyik napról a másikra ki lehetnek téve a bukás veszélyeinek.

Wahrmann t. barátom tegnap főlemlítette, hogy nincs gyár, mely hitel nélkül dolgozhatnék. Ha ez áll és valósággal úgy van, egy szerencsétlen váltó lejárása a legszilárdabb alapon álló gyárt is bukásra, vagyis liquidációra vezetheti. Folynak jelenleg értekezletek a miniszteriumban, a pénzügyminiszter ur indítványa folytán, ki Magyarország ipara érdekében igen sokat tett; ámde mig ezen értekezletek folynak, addig egyik vagy másik igen szilárd alapon álló gyár-iparunkat veszély érheti, ennél fogva engedje meg a t. ház, hogy én a jelenleg annyi nehézséggel küzdő fiatal gyár-iparunk javára egy határozati javaslatot hozzak indítványba. (*Hallják! Olvassa!*)

„Határozati javaslat. Hatalmaztassék fel a pénzügyminiszter, hogy addig is, míg az ipar vállalatok segélyezése a miniszteri értekezletek útján elintéztethetnék, a segélyre érdemesnek mutakozó ipar-vállalatoknak előlegeket eszközölhessen.“ (Helyeslés.)

Majláth István jegyző (még egyszer felolvassa Wass Sámuel gr. határozati javaslatát.)

Elnök: Senki sem lévén többé szólásra fölhíva, a tanácskozás be van rekesztve. (Helyeslés.)

Lónyay Menyhért pénzügyminiszter: T. ház! Méltóztassék megengedni, hogy azon joggal, melylyel a szabályok mindenkiket, ki indítványt tesz, fölruháznak, mely szerint, t. i. a vita bezárása után még egyszer szót emelhet, ez esetben élhessek. (Halljuk!)

Mindenekelőtt engedje meg Ghyeczy Kálmán igen tisztelt barátom és képviselőtársam, hogy abbeli örömemet nyilvánítsam, hogy ő mind az általam előterjesztett határozati javaslatot magáévé teszi, mind különösen az előtte szólott képviselő urnak adott válaszában épen azokat hozta fel, melyeket a tegnapi ülésben idéznem szerencsém volt; ismétlem, örülök azon, hogy nézeteink találkoznak. De másrészt a beszédében fölemlített egy körülményre meg kell jegyezmem, hogy a tisztelt képviselő ur az általam mondottakat alkalmasint nem méltóztatott egészen helyesen felfogni. Én ugyanis tegnap azt mondtam, hogy még most is azon nézetben vagyok, hogy a bankkérdés megoldására azon pillanatot kellett volna fölhasználni, midőn a kiegyezkedés folytán az anyagi kérdések megoldása végett, a két törvényhozás egymással legelőször küldöttségek által érintkezett: az államadóssági évi járadék megállapítása alkalmával lett volna mód alapos megoldásra jutni. Mindezen szavak, de még inkább ezen törvény, mely általában ezen kérdésre vonatkozik, határozottan kizárják azon értelmezést, melyet Ghyeczy Kálmán képviselő ur az általam mondottaknak tulajdonítani kívánt, mintha én — legalább úgy fogtam föl — azt mondtam volna tegnap, hogy a pénzügyminiszterium, illetőleg a miniszterium részéről a kiküldött két országos bizottmánynak a többi kérdéseken kívül még a bankkérdésre vonatkozó javaslat is terjesztetett volna elő és mintha ezen küldöttségek azt nem fogadván el, a kérdés ez okból maradt volna megoldatlanul. Ezt nem mondtam, nem is akartam mondani, sőt nem is mondhattam. Miért? mert a törvény világosan szól s a tisztelt képviselő ur is hivatkozott arra, hogy a törvény azt rendeli, miszerint a közös költségi arány megállapítása alkalmával egyidejűleg a kereskedelmi szerződés és az államadóssági évi járadék iránt is történjék intézkedés:

tehát a törvényhozás egyidejűleg kívánta ezen kérdéseket megoldatni. Hogy nem is érthettem az országos küldöttséget és nem értettem azt, mintha ezen kérdésnek megoldása ezen országos küldöttségek föladatai közé tartoznék, legvilágosabban magyarázza a törvény, mely azt rendeli, hogy „A quota meghatározásával és a vámszövetség megkötésével egyidejűleg lesz egyszerűsmind az államadósságok után, Magyarország által elvállalendő évi járadék az 55. és 61. §§. értelmében megoldandó.“ Mit mond a XII-ik törvényezikk 61. §-a? A 61. §. azt mondja: „A két fél felelős miniszteriumai közös egyetértéssel készítik meg a szövetségi részletes javaslatot és terjeszse azt mindenki az illető országgyűlés elé.“ Midőn tehát tegnapi beszédemben azt mondtam, hogy azon időpont lett volna a legcélszerűbb, midőn az államadóssági évi járadék megállapítása került szőnyegre, nem érthettem mást, mint azon értekezleteket, melyek e tárgyban a két miniszterium között folytak. Ennélfogva méltányolva ugyanazon óvatosságot, melylyel a t. képviselő ur általában mindenütt, hol kiküldetésben részesül, él: kérem, méltóztassék, mint ama küldöttség tagja megnyugtattva lenni az iránt, hogy korántsem értettem tegnap mondott beszédemben azt, mintha hivatkozott javaslatom el nem fogadása, vagy pedig a kivitel megakadályozása által a gyanunak legkisebb árnyéka is érhetné a tisztelt képviselő urat. (Helyeslés.)

Ezt megjegyezvén, nem akarok egy és más itt előhozottakra válaszolni, annyival kevésbé, minthogy az eddigi tanácskozás folyamából azt látom, hogy az általam tett javaslat azon szerencsében részesült, hogy mindenki, a ki eddig felszólt, azt pártolni méltóztatott. Méltóztassanak azonban megengedni, hogy egy tegnap és a mai napon előhozott észrevételre tegyek megjegyzést. (Halljuk!)

Ugyanis úgy tegnap Wahrmann t. képviselő ur, mint ma tisztelt barátom Zichy Nándor gr. részéről tegnapi, a malomiparra vonatkozó nyilatkozatom azon felfogásra és magyarázatra adott alkalmat, mintha általában véve az ipar felvirágzására kellő súlyt nem kívánnék fektetni. Hivatkozom ezek ellenében azokra, miket tegnap mondtam. A malomiparra vonatkozó megjegyzésem csupán csak azon föltevésnek gyengítésére, vagyis inkább azon állításnak megczáfolására volt irányozva, mely szerint azon esetben, ha a Pesten levő malmok megszüntetnék működésüket, ez az összes földbirtokos osztály értékét megsemmisítené. Én azon meggyőződésben vagyok, hogy nálunk, mint kitünően földművelő országban, oly szoros kapcsolatban áll a földművelés az iparral és kereskedéssel, hogy akkor, ha a föld-

birtokos osztálynak bő termése és aratása van, és az árak jók, a kereskedés is virágzik és az ipar is fejlődhetik. Ennek tanúsága, hogy épen azon utolsó két év, melyekben jó árak mellett bő termés és nagy kivitel volt, adta és szerezte azon tőkéket, melyek segítségével jelenleg az ipar nagyobb mérvben fejlődött, de azt állítom más részről, és azon meggyőződésben vagyok, hogy hazánk földbirtokos osztályára semmi sem hathat oly jótékonyan, semmi sem biztosíthatja nem csak vagyoni állását, hanem jövőre felvirágzását is inkább, mint, ha nálunk a földmivelés mellett egyszersmind természetszerűleg az ipar is fejlődik; sőt tovább megyek, s azt állítom, hogy hazánk államháztartása rendezésének és pénzügye megszilárdításának egyik főfeltétele iparunk felvirágzása: mert azon esetben fogunk csak azon, jelenben még létező bizonytalan állapotból kijönni, melynél fogva hazánk államjövendelmének menaisége és azon jövendelmeknek beszédhetősége rendszeresen föltételeztetik a földmivelési termények mennyiségétől és azok árától: ha a földmivelés mellett természetszerűleg fejlődött iparral fogunk birni, minek folytán az államjövendelmeknek befolyására évről évre sokkal biztosabban számolhatunk. Merem állítani, és azt hiszem, Wahrman t. képviselőtársam egyetért velem, hogy az ipar lépcsőzetes fejlődésénél mindenekelőtt azon iparágaknak mielőbbi felvirágzását és megerősödését kell kívánnunk, melyek szoros kapcsolatban állanak a földmiveléssel, a földmivelési terményeket dolgozzák fel, azoknak nagyobb értékbeni elárúsíthatását teszik lehetővé, kisebb súlyllyal, nagyobb értéknek a világ piaczára hozatalát teszik lehetővé, s e tekintetben semmi sem oly fontos, mint épen a malomipar; de fontos, közvetve a földmivelésre nézve még az által is, hogy a gabonának lisztté nem örölhető része megmarad, mint takarmány, a földmivelés javára. Nem jól fogták föl tehát szavaimat azon képviselő urak, kik egy beszédre tett megjegyzésből azt következtetik, hogy én nem tudnám eléggé méltányolni az ipar fejlődését. Sőt azt hiszem, az anyagi felvirágzásnak, a tőkeszaporulatnak legbiztosabb jele az egészséges és természetszerű iparfejlődés; oly fejlődés, mely nem a védvámrendszer mesterséges pártfogása alatt fejlődött, de melyet a vállalkozási szellem az értelem és tőke segítségével alapít, s az egészséges hitelintézmények élénkítnek.

Ha az isteni gondviselés segítségével és saját okosságunkkal sikerülend hosszabb ideig a kül- és belbékét fentartani, államháztartásunkat adóképeségünkkel párhuzamban tartani; ha egyszersmind kifejtjük azon az ipar és felvirágzás egyik főtényezőjét, az ipar- és kereskedelmi nevelést, az értelmesség kifejlését, mit Wahrman tisztelt

képviselő ur oly helyesen jegyzett meg; ha egyszer a közlekedési vonalok ki lesznek építve; ha a hitelintézmények józan alapokon természetesen fejlődnek és erősödnek; ha a munka és takarékoság a tőkét neveli: nem kételkedem, hogy nem sokára talán mi is megérhetjük, hogy hazánk az ipar- és kereskedésileg virágzó nemzetek közt foglaland helyet, s ekkor fog a még Angliában is a legfontosabb és legnagyobb nemzeti értéket képviselő nemzeti termelés, a földmivelés biztos felvirágzani. *(Helyeslés.)*

Elnök: A tárgyalás befejezte után a t. ház hivatva van azon két határozati javaslat fellett határozni, melyek közül egyiket a pénzügyminiszter ur, a másikat Irányi képviselő adta be; azután fog következni Mednyánszky Sándor ur pótjavaslata, melyet tegnap csak ő maga olvasott fel, s mely annál fogva most még egyszer fel fog olvastatni.

Majláth István jegyző *(olvassa Mednyánszky Sándor pótjavaslatát.)*

Elnök: Ezenfelül Wass Sámuel gróf még egy határozati javaslatot adott be.

Majláth István jegyző *(olvassa Wass Sámuel gr. határozati javaslatát.)*

Elnök: Ha a t. ház helyesli, legelőször szavazunk a két határozati javaslat fölött. A kérdést jegyző ur fel fogja olvasni.

Szell Kálmán jegyző *(olvassa):* Elfogadja-e a t. ház a pénzügyminiszter által előterjesztett 104-dik számú határozati javaslatot: igen vagy nem? *(Fölkiáltások a szélső bal oldalon: Nem fogadjuk el! Bal felől: Elfogadjuk!)*

Elnök: A kik elfogadják, méltóztassanak fölkelni. *(Megtörténik.)* A többség elfogadta a határozati javaslatot.

A másik kérdés az: Elfogadja-e a ház a felolvasott pótindítványt?

Ghyecy Kálmán: Tegnap be volt adva ez indítvány, de az ezen tárgyhoz, mely most megvitattatott, nem tartozik. Azt gondolom, az nem szavazás tárgya, hanem külön tanácskozásra kell kitűzni.

Elnök: Nem akarja a ház szavazás alá bocsátani? Ily pótindítványok fölvetetnek s szavazás által döntetnek el.

Irányi Dániel: Én azt gondolom, tisztelt ház, ha Wass gróf képviselőtársunk . . . .

Elnök: Most a pótindítványról van szó!

Ghyecy Ignác: Be levén adva ezen határozati indítvány . . . .

Elnök: Nem határozati indítvány!

Ghyecy Ignác: . . . tehát a pótindítványt ignorálni, hallgatással mellőzni, csekély véleményem szerint, nem lehet. Ajánlom a tisztelt háznak, méltóztassék elrendelni, hogy az kinyomassék és kiosztassék! (*Fölkiáltások: Szavazzunk!*)

Madarász József: T. képviselőház! Nem kívántam a tárgy érdeméhez Ghyecy Kálmán képviselőtársunk előadása szerint szólani, mert, úgy látom, itt jelenleg nem arról van szó, minő lépések történjenek rögtön, a mit pedig Mednyánszky képviselő ur előadott pótindítványa foglalna magában, hanem napirenden volt az, hogy a két határozati javaslat közül melyik fogadtassék el? A t. ház ezt tüzvén napirendre. én részemről nem fogadhatom el tárgyalási alapul a Mednyánszky Sándor képviselő ur által bármi pótindítvány vagy módosítvány neve alatt beadott indítványt annyival kevésbé, mert az a kiküldendő enquete-bizottság kezét némileg előre megköthetné, a mennyiben megtörténhetik, hogy ezen javaslat — habár más alakban is — ajánlatba fog hozatni. (*Helyeslés.*)

Elnök: A t. ház határoz; én kénytelen és köteles vagyok a szabályokra figyelmeztetni. Méltóztassanak felütni a 146. §-t. (*Olvassa:*) „Legelőször a központi, majd a különbizottsági javaslat, s ennek nem léteben, vagy el nem fogadtatása esetében az alapul szolgáló javaslat vagy indítvány jön szavazás alá; azután sorban vétetnek elő a hozzá közelebb álló módosítványok; végre az ellenindítvány, s ennek netaláni módosítványai.“ Én úgy hiszem, a kérdést most el lehet dönteni.

Almássy Sándor: Én a Mednyánszky Sándor képviselőtársam által beadott határozati javaslatot egyáltalán nem látom a napirenden levő tárgygyal összefüggőnek, ennél fogva nem is lehet azt módosítványnak tekintenem; mert ezen elv szerint bármely tárgy levén napirenden, mihelyt valaki egészen idegen tárgyról módosítványt benyújtana, a fölött szavaznia kellene a háznak, a mi lehetetlen. (*Nagy zaj. Szavazzunk!*)

Elnök: T. ház! (*Halljuk!*) Mednyánszky képviselő ur elfogadta Irányi képviselő ur határozati javaslatát s ezen pótindítványt nyújtotta be; tehát ez ennyiben mégis kapcsolatban van a szönyegen levő tárgygyal. (*Helyeslés jobb felől. Szavazzunk!*) Elfogadja-e a t. ház Mednyánszky képviselő ur pótindítványát? (*Fölkiáltások: Nem fogadjuk el! Zaj.*) A kik elfogadják, méltóztassanak felállni. (*Fölkiáltások bal felől: Mi nem szavazhatunk! jobb felől: Tehát egyhangulag el van vetve!*) Tehát a ház nem fogadja el.

Was Sámuel gróf határozati javaslatát a sza-

bályok rendelkezése szerint ki kell nyomtatni és napirendre tüzni. (*Helyeslés.*)

E szerint a mai ülés napirende ki levén merülve, ezen határozati javaslat a mélt. főrendekkel közöltetni fog.

Különb van még szerencsém jelenteni, hogy Zichy Jenő gróf a számvizsgáló bizottságba megválasztatván, kéri magát ettől fölmentetni, mert ő a függő államadósság ellenőrzésére kiküldött bizottság tagja levén, e napokban Bécsbe kénytelen utazni. Ha tehát lemondását elfogadni méltóztatnak, (*Elfogadjuk!*) új választásra kérem fel a t. házat.

Továbbá Petry Ádám és Jurkovic István lemondván képviselői állásukról, két tag választandó a kérvényi bizottságba.

Kérem tehát ezen 3 választásra szavazati jegyeiket legközelebb behozni.

Holnap országos ülést, vélekedésem szerint, ezélszerű volna nem tartani (*Átalános helyeslés.*) azért, hogy az osztályok a hozzájuk utasított tárgyakat elvégezhessek. Ezek pedig a következők: a horvátszlavon pótköltségvetés, a távirdai egyezmény, a vadásztörvény és az ipar-törvény. Mihelyt az osztályok azon tárgyakat bevégezik, azonnal ülés tartatik, és pedig ha holnap végeznék el, az ülés holnapután, ha pedig nem végeznek el, akkor később tartatnék. (*Helyeslés.*)

Azt méltóztattak kívánni, hogy a napirend mindig előre tudva legyen. A legközelebbi ülésnek napirendjét a következő tárgyak fogják képezni: Az ujjonczozási törvény tárgyalása; azonkívül már elébb napirendre tüzetek a következő határozati javaslatok: 1-ször Gubody Sándornak határozati javaslata a török vasutak iránt; 2-ször Tisza Kálmán urnak javaslata a rozsalást illetőleg, mely a kormány irányában a hevesi ügy miatt ki lenne mondandó 3-szor; Bobory Károlynak az államhivatalok halmozása és ezekkel egybe kapcsolt fizetések iránt; 4-szer Török Sándornak a budai Josephinum nevű iparműtanoda felszerelése s illetőleg országos iparműgyetem felállítása iránt. 5-ször, Nyáry Pál javaslata az igazságügyminiszternek felszólítását illetőleg, hogy a kinevezési módokról törvényt terjesszen elő; és végre 6-szor Várady Gábor ur javaslata, hogy a nemesi privilegiumok végképen megszűntessenek.

Tisza Kálmán: Azt bátorkodom a t. ház emlékezetébe hozni, hogy én egy határozati javaslatot adtam be aziránt, hogy a miniszterium utasíttassék oda, készítene a hűbériség maradványainak megszüntetése iránt törvényjavaslatot. Ez annak idejében napirendre is tüzetett oly formán, hogy ha letárgyaltattak a már akkor napirendre tüzött törvényjavaslatok azután rö-

tön tárgyalás alá fog kerülni ez is. Kérném azért, méltóztatnának az akkori határozathoz hiven, az én törvényjavaslatomat napirendre tenni.

Elnök: A t. ház, úgy hiszem, szívesen fog engedni képviselő ur ezen kívánságának; mindamellet megjegyzem, hogy nem a javaslat

tárgyalása, hanem csak annak megvitatása forgott szóban, vajon kívánja-e a ház tárgyalni, és mikor kívánja?

A legközelebbi ülés szokott módon fog tudomásukra juttatni.

Az ülés végződik d. u. 1 órakor.

68. országos ülés

1869. november 13-dikán

Somssich Pál elnöklete alatt.

Tárgyai: Kérvények bemutatása. Nicolics Sándor lemond. Miletics Szvetozár megbízó levele bemutatattik. Berzenczey László az erdélyi revindicált havasok miatt interpellálja a kormányt. A kormány törvényjavaslatot nyújt be az állami számvevő szék fölállításáról. Az egyesült Dunafejedelemségekkel kötött postaszerveződésről szóló törvény szentesítetvé, kihirdetetik. A pénzügyi bizottság benyújtja jelentését az 1868-diki évi zárszámadásról, különböző adókat, a 150,00 ftnyi póthitel és államjavakat illető törvényjavaslatokról. Az illető bizottság jelenti, hogy Drágfy Sándort igazolta, Miletics Szvetozár választását pedig megsemmisítette. A központi bizottság jelentést tesz a birói felelősségre vonatkozó törvényjavaslathoz benyújtott igazságügyminiszteri módosításokról, a horvát-szlavon miniszterium 1869-diki évi költségeiről és a németországi távirat-egyezményről. Az 1870-diki évi ujonczozásról szóló törvényjavaslat tárgyalás alá vétetik. Az igazságügyi és vallás- és közoktatásügyi miniszteriumok költségvetése benyújtatik.

A kormány részéről jelen vannak: Bedekovics Kálmán, Eötvös József báró, Gorove István, Horvát Boldizsár, Lónyay Menyhért, Mikó Imre gr., Rajner Pál.

Az ülés kezdődik d. e. 10¹/₄ órakor.

Elnök: Az ülést megnyitom.

Majláth István jegyző *(olvassa a november 9-én tartott ülés jegyzőkönyvét.)*

Elnök: Bemutatom Soroksár mezővárosának a regálék megszüntetése tárgyában benyújtott kérvényét. Beadja Zlinszky György képviselő ur.

Oláh Miklós képviselő ur Hajdu-Nánás város közönségének kérvényét mutatja be, melyben századok óta gyakorolt igazságszolgáltatási jogának egy, Nánáson szervezendő államtörvényszék általi fentartásáért esedezik.

Deák Ferencz képviselő ur pedig bemutatja a pozsonyi és győri királyi jogakadémiai tanári testületek kérvényeit, fizetések javítása érdekében.

Kolos megye állandó bizottmánya kéri a törvényhatóságok mielőbbi rendezését és az esküdtszéki intézmény mielőbbi életbeléptetését.

Mindezen kérvények a kérvényi bizottsághoz tétetnek át.

Szemerei János és Dömjén Géza képviselőházi szolgák, kik legujabban a honvédséghez, mint vezető őrmesterek nevezettek ki, hivatkozva négy évi szolgálatukra, végkielégítésképen három havi fizetésük kiadatását kérik. Talán eltalálom a t. ház szándékát, ha a gazdasági bizottsághoz teszem át. *(Helyeslés.)*

Nicolics Sándor Torontál megye párkányi választókerületének képviselője, megrongált egészsége tekintetéből, képviselői állásáról lemond. Az illető megyei központi bizotttág fel fog szólítani, hogy mielőbb intézkedjék új választás iránt.

Miletics Szvetozár Ujvidék városának képviselője bemutatja választási jegyzőkönyvét. Véleményadás végett az állandó igazoló bizottsághoz fog utasíttatni.

Kemény Gábor b.: T. ház! Van szerencsém Lövy Izraelnek a maga és 138 polgártársa nevében Gyula-Fehérvárról a zsidó congressus által alakított statutumok ügyében kérvényét benyújtani.

Elnök: A kérvényi bizottsághoz fog át-tétetni.